

**BÚCSÚZUNK
ELHUNYT BERKI LÁSZLÓ
A 100 TAGÚ CIGÁNYZENEKAR
MŰVÉSZETI IGAZGATÓJA**

**KONFERENCIA
HELSINKIBEN**

**KISEBBSÉGEK A
TELEVÍZIÓZÁSBAN**

**A BIBLIA
CIGÁNYUL
KONFERENCIA
ZSÁMBÉKON**

VÁSÁRNAPTÁR

HOSSZÚ ÚT

V. ÉVFOLYAM

10. SZÁM

ROMA LAP

1997. OKTÓBER

ÁRA: 40 Ft

LD

„LUNGO DROM”

P O S T A F O R D U L T V A L

Felhívás

Balázs József vagyok, rokkant nyugdíjas. 13 éve sclerosis multiplex-ben szenvedek. A betegség mechanikus hajtókocsihoz kötött. Ezt a betegséget túlhaladt állapot miatt már műteni nem lehet. Időközben családot alapítottam, egy gyermek édesapja vagyok. Kérem a lakosság jóindulatú hármine-mű támogatását.

Öncélú támogatásait a jászfény-szarui Takarékszövetkezethél vezetett 69500149-10000719/71-es számlaszámon

tetetik meg, személyesen pedig a Jász-fényszaru, Vörösmarty út 15. szám alá.

Jóindulatú támogatásait előre is köszönöm, magam és a családom nevében is.

Tisztelettel:

Balázs József

Tisztelt Szerkesztőség!

19 éves vagyok, 18 éve nevelőszülőknél élek. Amatőrként már nagyon régóta kerékpározom, most, nagy örö-mömre a Miskolci Vasúti Sportklub tagja lettem. Ahhoz azonban, hogy ver-senyeken részt vehessek, megfelelő ke-rékpárra lenne szükségem. Sajnos a családomban nem tud erre áldozni. Kérem önöket, segítsenek!

Tisztelettel: R. Gyula

(Aki segíteni tud R. Gyulán,
nevét és pontos címét
szerkesztőségünkétől megkapja.)

Címlapon: a Turai Gyermek
Fotószakkör felvétele

LD
„LUNGO DROM”

ROMA LAP

Megjelenik
havonta,
a „Magyarországi
Nemzeti és Etnikai
Kisebbségekért”
Közalapítvány
támogatásával.

Kiadja: az „Oktatási és Továbbképzési
Központ” Alapítvány

5000 Szolnok, Aranka utca 3.
Telefon: (60) 387-293, Fax: (56) 420-110

Főszerkesztő: Paksí Éva

Tervezőszerkesztő: Pozsa József

Munkatársak: Botosné Köté Lilla,

Bubáné Csapó Ilona, Pálfi Elvira

Feladós kiadó: Farkas Flórián

Nyomdaipari munkák:

REPRO STÚDIO Nyomdaipari Egyéni Cég.

Verseghy Nyomda Kft., Szolnok

ISSN 1216-982X

FIGYELEM!
Szerkesztőségünk
elköltözött.
Új címünk:
5000 Szolnok,
Aranka u. 3.

A nem kért kéziratokat nem őrizzük
meg és nem küldjük vissza!

Enciklopédia

LEGENDÁS CIGÁNYZENÉSZEK

A cigányzenészek saját, belső értérendjük szerint igen sok társuk feje fölé tettek megérdemelten glóriát, s csak nagyon ritka esetben értékelnek bárkit is alul.

E belső értérend sajátossága, hogy egyszerre kell megfelelni az képzettségnek és ösztönösségnek. A jó cigány az, aki „tud” is. Tehát kottaolvasó, klasszikusokban jártas, érzi a dzsesszt, és a magyar nótában is ízes és egyben virtuóz.

A leglegendásabb cigányprímás, aki magamagát öt világrész első fejnaturalistájának nevezte **36. Rácz Laci** volt. Ő lett az alfa és omega – azaz a mérce.

Az utána következő prímásnemzedék java akadémiát járt ugyan – de a cigányprímásságot az ő vonójáról leste el, vagy mert ismerte személyesen, vagy mert hallgatta rádiófelvételeit és néhány megmaradt hanglemezt.

A háború után nagy legendával övezett **Bacsik Elek** gitáron és brácsán kápráztatta el közönségét és kollégáit. Ebben méltó társa a híres **Szabó Sándor** (Sülthal) a kitűnő gitáros és tanár, aki nemzedékeket nevelt ki.

Kovács Andor (Öcsi bácsi) virtuóz gitáros volt, aki jónéhány rádiófelvétellel bizonyította, hogy magyar nótát nála jobban senki sem tud gitáron előadni.

A háború előtti (és alatti) muzsikusnemzedék regénybe illő alakja volt **Piroska Zoltán**, aki szaxofonozott és hegedült. Barátja volt **Cziffra György** világhírű zongoristának és a kitűnő, korán elhunyt **Zoltán Pál** író-dramaturgnak. Hármójuk kalandos életútja – szökecsik és egymást szöktetések a nyilasok elől, az orosz hadifogságból stb. – valódi kalandregényt tennének ki, amelynek egyik fontos színhelye a híres-hírhedt **Rozsnyai** féle Arizóna mulató lenne.

Híres cigány família a Patkánynak csúfolt vagy becézett **Horváth** család is, akik egy másik becenevet is kaptak a Katit, melyet ma már **Kathynak** írnak, y-nal. 1956-ban került nyugatra a híres **Kathy Horváth Sándor** és testvére **Elemér**, mindketten kiváló gitárosok és hegedűsök. A harmadik testvér **Kathy Horváth Lajos** itthon maradt. Két fia a cimbalmos **Elemér** és a hegedűs **Lajos** igen sokat szerepeltek külföldön. Családjuk tagjait – **Yehudi Menuhintól** **Cziffra Györgyig** sok kiváló művész ismerte el, ahogy **Csányi Matyikát** is **Ella Fitzgerald**, aki Svájcban találkozott vele és Amerikáig egyengette a zseniális hegedűs útját. **Bálint Dezső** hegedűművész 1956 után a müncheni Rádiózenekar koncertmestere lett. Mindkét fia kiváló zongorista.

(Csemer Géza: Habiszti)

BÚCSÚZUNK...

Mély fájdalommal tudatjuk, hogy szeretett, tisztelt, nagyrabecsült, barátunk, művésztársunk, a 100 Tagú Cigányzenekar művészeti igazgatója, alelnöke, Berki László tragikus hirtelenséggel, szívinfarktus következtében, 1997. október 24-én elhunyt.

Berki László 1941. május 22-én született Budapesten. Édesapja Berki Károly, aki a cigánykirály 36-ik Rácz Laci zenekarában kezdte tanuló éveit és évek folytán lett belőle az egyik legnevesebb cigányzenekari karmester, aki a Bura testvérek nagyzenekarának karmestere volt. Ez a képesség, ez a tudás öröklődött fiába Berki Lászlóba, aki kezdetben a Rajkó Zenekar prímásaként bontogatta szárnyait, majd elvégezte az OSZK Zenész Továbbképző Iskoláját. 1956-tól magánúton tanult, hiszen 14 éves korától ő tartotta el idős szüleit.

Tanárai: Horty, Wersényi, Országh, Rados. 1960. májusától 37 éven át dolgozott az Állami Népi Együttesnél, ahol kezdetben koncertmester, később 1968-tól zenekarvezető, prímás volt.

A világon egyedülálló 100 Tagú Cigányzenekar (amely 1985-ben alakult) alapító művésze, művé-

szeti igazgatója, hangszerelője, zeneszerzője, alelnöke, karmestere, prímása, egyszerűen a 100 Tagú Cigányzenekar zenei polihistora volt 12 éven keresztül. A zenekar internacionális koncertprogramjának kialakítása, fejlesztése, a repertoár bővítése, a zenei stílus és irányzat meghatározása nevéhez fűződik.

Több kitüntetési közül legkiemelkedőbbek:

A Magyar Rádió Nívó Díja, és a nemzetközileg legjobb népzenei hanglemeznek járó Arany Sztár Díj, melyet a folklór Oscar díjaként emlegetnek, valamint a Magyar Köztársaság Csillagrendje.

Ezek a kitüntetések méltán ismerték el Berki László művészi munkáját, hiszen több mint 200 feldolgozása, hangszerelése, szerzeménye és átírata hangzott el a rádióban, televízióban és megjelent hanglemezeken. Nyolc nagylemeze készült el, több CD-je jelent meg, különösen külföldön és Japánban, ahol a „Világ legjobb muzsikusa” címet nyerte el. A zenei berkekben egyszerűen a magyar TOSCANININEK nevezték.

A 100 Tagú Cigányzenekar mély fájdalommal és őszinte megrendüléssel veszi tudomásul a megváltoztathatatlan, hogy eltávozott körünkből. Emléke, emberi karaktere, művészi tudása, a zene és a cigányság iránt érzett mély tisztelete szívünkben örökké élni fog.

Budapest, 1997. október 27.

Raduly József,
a 100 Tagú Cigányzenekar
elnöke

Jól ismertem, szerettem, tiszteltem, megdöbbentett hatalmas zenei tudása, műveltsége, hatott egyéni varázsa és eszembe jutott az USA Arizonában élő rokonaim elbeszélése, amit ott, náluk, személyesen volt lehetőségem hallani.

Berki Lászlóról, a világhírű prímásról van szó, aki mindössze 56 évesen volt kénytelen letenni hegedűt, vonót és mindörökre hátat fordítani ennek az általa is összejárt földi világnak, sokmillió bámulójának, tisztelőjének, művészete csodálójának.

Az Állami Népi Együttes 1988-ban is járt az USA-ban és meg-

fordult többek között a hatalmas arizonai sivatag Colorado folyó melletti kis városában, Lake Havasu Cityben is.

Nincs ott sok magyarszármazású, alig laknak a városban huszonezren, nagyobb helyiség is mindössze az egyik iskolában található.

A pár magyar eredetű város lakó nagy szervezőmunkába fogott és nagy sikerrel. Az együttes műsorára olyan sokan voltak kíváncsiak, hogy még legalább háromszor annyian élvezték volna, mint az a több, mint kétezer, aki a teremben elfért.

Hiába esdekeltek, kértek, könyörögtek, a művészeti csoportnak tovább kellett utaznia, nem volt lehetséges még legalább egy műsort adnia. A nagy sikerben és nem csak ebben a kis városban – óriási szerepe volt a prímásnak. Mint említettem Lake Havasuban kevés a magyar származású. Ám ők a feledhetetlen estét követően méltán lehettek büszkéek származásukra.

Óriási kára népünknek, hogy immár nem hirdeti az ő és cigány nemzetisége kultúráját a Prímás – szerte a világban.

Hazai Sándor

Tanulmányúton Nyugat-Európában

Csillei Béla, a szolnoki Roma Esély Alapítványi Szakiskola igazgatója és Hegedűs T. András professzor, az iskola tudományos tanácsadója szeptemberben nyugat-európai tanulmányi úton vett részt Hollandiában és Franciaországban. Élményeikről, tapasztalataikról az igazgató úr beszélt:

– Amikor a Roma Esély Alapítványi Szakiskolát létrehoztuk, megpályáztuk a Phare-támogatást is. Célunk a halmozottan hátrányos helyzetű gyerekek képzése, továbbképzése, iskoláztatása és az iskolarendszerbe történő beillesztése volt. A PHARE-bizottság egyszeri meg nem ismételt módon azt a lehetőséget biztosította nekünk, hogy bizonyítsuk be egyéves tevékenységünkkel, hogy méltók vagyunk arra, hogy a nemzetközi program segítsen, hiszen ők programot nem finanszíroznak. Részfinanszírozást vállalnak egy ígéretesnek tűnő anyaghoz. Az egyéves bizonyítás, amit úgy tudtunk elérni, hogy az Országos Cigány Kisebbségi Önkormányzat és a Lungo Drom alapítása folytán a szakértői gárda és bizonyos anyagi segítség is az iskolának biztosított volt, továbbá külön ki kell emelnem a Művelődési Minisztériumot, a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Munkaügyi Központot, akik meglehetősen komoly támogatást adtak az iskolának, így az első évet úgy tudtuk zárni, hogy nemcsak működött az iskola, hanem átvilágítása is pozitív lett. Az év végével elérkeztünk arra a pontra, hogy el kellett döntenünk, újra beadjuk-e a pályázatunkat, létrejött-e már az a lehetőség, hogy bátran állíthatjuk, az iskolánk működőképes. A bizottság elé benyújtott szakmai beszámoló, a tudományos megalapozottsággal elkészített értékelés, valamint a professzor úrnak és **Forrai Katalinnak** – aki akkor az Oktatáskutatóban dolgozott – személyes garanciavállaló levele elég volt ahhoz, hogy a bizottság újra megfontolja és egyfajta részfinanszírozást adjon az iskolának a program, a kutatás befejezéséhez. El kellett készíteni egy olyan tervet, amely kellő garancia a PHARE-bizottságnak ahhoz, hogy cbből az iskolából életképes és működő intézmény lesz. Ennek pedig több része van. Az egyik a pedagógusok továbbképzé-

se, a gyerekek felzárkóztatása, egy olyan iskolaalkotó tábornak a létrehozása, ahol a gyerekek, az elsősök megismerkednek ennek a speciális iskolának a sajátos programjával. És az utolsó szelet a programvezetőknek és a tudományos tanácsadóknak a továbbképzése, amit viszont a helyszínen kellett bonyolítani. Ezért a programban beterveztünk egy nyugat-európai utat, ahol találkoztunk a PHARE illetékes tisztségviselőivel, szakértőivel. Nem is úgy mondanám, hogy beszámoltunk, inkább tájékoztattuk őket, hogy a támogatásuk mire fordítódik, és hogy milyen eredményeket értünk el. Ez történt Amszterdamban, ahol találkoztunk a PHARE-bizottság szakértőjével, aki már meglátogatta iskolánkat és aki decemberben ismételt ellátogat hozzánk. Rotterdamban professzor úrral tartottunk egy előadást és felvettük a kapcsolatot az ottani kutatókkal, ami azért is hasznos, hiszen az OCKÖ oktatási szakértőjeként számos ilyen kutatásban részt veszek. Meglátogattunk

Emmenben egy cigány táborát, az ottani „tinkereknek”, a vándoroknak a táborát és az ottani iskolát. Azok a gyerekek, akik idejárnak, meglehetősen nehéz helyzetben vannak, hiszen a családi motiváció nem egyértelműen arra irányul, hogy az úgynevezett holland állami oktatásba illeszkedjenek be, ami talán bocsánatos hűn, hiszen ismerjük, hogy mennyire szeretik ezek az emberek a szabad életet, viszont iskolába mindenkinek járnia kell. A megoldást abban találták, hogy ezeket a gyerekeket szakmához próbálják juttatni, parkgondozó és számítógép-kezelő szakmákat oktatnak nekik. Egy kicsit meglepődtek, amikor kiderült, hogy mi már ezt 3 éve kitaláltuk. Megállapodtunk, hogy a folyamatos kapcsolattartás megvalósítása érdekében mindent meg kell tennünk és nagyon sokat tanulhatnánk egymástól. Ez örömmel töltött el, hiszen az OCKÖ által alapított Roma Esély Szakiskola megelőzte a nyugat-európai modellt.

– **Milyen színvonalon élnek kint a romák? Hasonló problémákkal küszködnek-e mint Magyarországon?**

– Más problémákkal és hasonlóakkal. A telep, amit meglátogattunk Emmen város határában van. Hasonlóak a megye 24 településében vannak, de ez a legnagyobb és a legrégebb: nemrég ünnepelték fennállásának centenáriumát. Néhány évtizede még a telep nem sokban különbözött a hagyományos magyar cigány telepektől. Ma már nem

vándorolnak az itt élők, ez az állandó lakóhelyük. Általános politikai cél, hogy nem engedik növekedni a telepeket, ezért a rokonok már nem itt, hanem a városnak a telephez közel fekvő, szegényesebb házaiban vesznek, bérletnek lakást. A munkanélküliségi ráta a telepen 60 százalékos.

Nem bekerített, de utakkal jól láthatóan elkülönített a telep, ahol igen sűrűn, de nagyon rendezetten kb. 100 kisebb-nagyobb faház helyezkedik el. Egy nagyobb közösségi épületben vannak az irodák, klubhelyiségek és egy nagy étterem. Jól karbantartott utak és utcák, parkolóhelyek alkotják a telep beépített részét. Minden – a telepen kívül eső, de hozzá tartozó mezők is – rendezett, tiszta. A közterületeket a város tartja rendben.

Willemien Dirks asszonnyal, a telep adminisztrációjának vezetőjével beszélgettünk. Vele együtt nyolcan foglalkoznak a telep életével, szervezik programjait. Egyfajta művelődési központ ez, de a hazánál jóval szélesebb tevékenységi körrel és kompetenciával. Legfontosabb céljuk az önértékelés erősítése, a pozitív gondolkodás ösztönzése, a motiválás, annak bizonyítása, hogy valamit ők jól tudnak.

Azonban bármennyire türelmes és toleráns ország Hollandia, őket azért másnak tekintik. Az ottani cigány ember, ha dolgozni akar, nehezen kap munkát, mert szemben találja magát

azzal a bevándorló tömeggel, ami a gyarmatokról érkezik, és konkurencsei egymásnak.

Vannak olyan emberek, akik nap mint nap tesznek azért, hogy a társadalomban minden polgárnak egyenlő jogai és egyenlő lehetőségei legyenek, és szó sincs arról, hogy az úgynevezett fehér ember segíteni akar a többinek. Nem. Ott szó sincs segítségről. Mindig azt hangsúlyozták, hogy együttműködésről van szó.

Aztán tovább utaztunk Franciaországban, ahol több olyan cigány származású kutatóval is találkoztunk, akik már eddig is sokat tettek azért, hogy az együttműködés és a megbékélés napi gyakorlattá váljon. Párizs mellett településen jártunk egy olyan iskolában, ahol kifejezetten bevándorló, hátrányos helyzetű gyerekekkel

foglalkoztak és az volt a programjuk, hogy általános iskolai végzettséget és valamiféle szakmai irányultságot adjanak a gyerekeknek. Gyönyörű modern iskola volt, nagyon jól ellátott, de természetesen, hogy a gyerekeknél boxer, kés, fegyver van, kábítószert is, festszívek, rablások, erőszak, úgyhogy amikor visszatértem a Roma Esély iskolába, és elnéztem a mi gyerekeinket, arra gondoltam, hogy ezeknél a gyerekeknél az a legnagyobb problémánk, hogy némelyik néha nem hozza el a füzetét. Miközben elismerem, hogy nagyon sokat tanultunk, sok kapcsolatot alakítottunk ki, együttműködési megállapodásokat írtunk alá és értékes tanácsokat kaptunk az ottani szakértőktől, azért nekünk is van mire büszkének lennünk. Például erre a Roma Esély modellre.

– Az említett iskolákban csak roma gyerekek voltak?

– Mindenféle gyerek volt. Egyszerűen azok, akik családjából nem jön az a természetes családi motiváció, hogy a polgárosodott társadalomba polgárosodott módon kell élni. A roma gyerekek arányát nem tudom megmondani, mert szigorúan tilos mindenféle statisztikát erről vezetni. Cigány az, aki cigánynak vallja magát, de miután ők nem kérdezik meg, egyszerűen az van, hogy aki ezt az iskolát választja magának, az valószínűleg okkal választja. Nem kérdik, nincs felmérés, nincs semmiféle sta-

tisztika és én úgy vagyok vele, hogy ez nem is biztos, hogy rossz megoldás.

– Az oktatási módszerek mennyire hasonlóak?

– Annyiban más, hogy miközben nekünk szembe kell néznünk ezzel az elkesztő nyomorral, ami nálunk a cigány lakosságot és bizony a többségi társadalom jó néhány családját érinti, náluk ilyen nincs. Tehát miközben a mi iskolánkban tudomásul kell venni, hogy enni kell adni a gyerekeknek, ki kell fizetni a buszbérletet, hogy be tudjanak járni az iskolába, ki kell fizetni a tankönyveiket, mert semmijük nincs, ott ilyen probléma nincs. Ott a beilleszkedés és a tudás megszerzése a cél és erre találnak ki speciális pedagógiai módszereket.

A gyógypedagógiai iskola neve: SEGMA azaz „általános és szakmai adaptáció intézménye”, amelyet az 1975-ös törvény alapján dolgoztak ki. Az iskolának kell adaptálódnia az egyéni haladási ütemhez. Cél a szakképzésbe vagy az általános képzésbe való eljuttatás.

Az óvoda és az elemi iskola egy-egy, a mongoloidokat alapos tesztelés után szabad csak kizárni a „normál” intézményekből. A SEGMA-ha 12 éves koruk után kerülnek a gyerekek, ha az elemi első évét háromszor ismételték, és ha a szülő kéri az átirányítást a tanárok javaslatára. Ezt azonban megelőzi három vizsgálsorozat: orvosi, pedagógiai és pszichológiai. A normál iskolába való átirányítás szintén szülői kérésre történik. (Az 1975-ös törvény dialógust ír elő a család és az iskola között.)

A SEGMA osztályokban 16-an vannak. Az első tanévben egy specializált (tovább- és átképzett) tanító nő foglalkozik csak a gyerekekkel, a másodikban rajta kívül még egy szakképzett pedagógus. A következő években már szaktárgyi oktatás és szakképzés folyik. Hangsúly a matematikai és a nyelvi oktatáson van.

Az iskola célja: újra motiválás. A tanárok feladata presztízst adni a munkának. Az iskolának meg kell győzni a szülőt arról, hogy a gyerek okos és értékes ember.

A siker mércéje a normál tagozathoz való átléptetés, továbbtanulás esetleg az érettségiig.

Paksi Éva

Vállalni a kihívásokat

Valóban csak villanásnyi idő (kép és hang) jutott a főszereplőknek a megmutatására, amikor az ország egyetlen, legitim úton-módon megválasztott I. Országos Cigány Kisebbségi Önkormányzatának elnökségét fogadta Magyarország miniszterelnöke, **Horn Gyula**. Történelmünk során először ült egy asztalhoz magyar miniszterelnök a hazai cigányság országos önkormányzati vezetőtestületével a Parlamentben.

Lehetett volna nagyobb is a publicitás. Ez azért nem volt semmi. Nem?! Ez azért a zsurnalisztika nyelvén szólva is szenzáció volt. Még ha pozitív szenzáció volt is. Nem, kollégám?! Bizony, hogy az volt. Azóta is téma. Kiknek, hogyan? Bizonyos, a fanyalgók iskolájához tartozó egyik prominens személy írásában azt kifogásolja - bírálva a roma válságkezelő kormányprogramot - hogy a médiák keveset foglalkoznak a cigányság reális bemutatásával a képernyőn. Igaza van. No de mit szólunk akkor, amikor van egy - ne tessék elvitatni! - történelmileg talán újra meg nem ismétlődő esemény, s még a roma média sem kezeli rangjának megfelelően?! Talán erről is a sokat emlegetett s ledegradált jelzőkkel illetett csomag tehet?

Nekem már nem lehet legyezgetni a hiúságom. A szakmai elkötelezettség és hitvallás mondatja velem, talán jobban illenék figyelembe venni a médiáról szóló törvényt, az objektivitás elvét, a mértéktartást, a tárgyilagosságot, hogy mást ne is említsek. Bevezetőként ennyit csupán azért kellett megjegyezniem, mert alig villantották fel az OCKÖ elnökség portréját a tv- képernyőn, jóformán még érezni a nyomda szagát az 1093/1997. VII. 29.-i, a cigányság élethelyzetének javítására vonatkozó középtávú intézkedési csomagról szóló határozatán, egyes elmék már az első olvasat nyomán olyan szkepticista, olykor lekicsiny-

lő, s a romaságot egyáltalán nem reálisan tájékoztató felfogást vallanak és hitetnek el a közvéleményben, amelyek eleve a lemondást erősítik, a hinni nem akarást ösztönzik, amikor kijelentik: a kormányhatározatban megfogalmazottak csupán óhajok, kívánságok, s mintha hangosan ki is mondanák: úgysem lesz belőlük semmi!

Ilyen, a cigányság akaratával, egyetértésével és főleg cselekvő részvételével született roma program még nem látott napvilágot. Ez az első. Ez is elbukhat a tétlenségben, az akarathiányon, következtetlenségben, a cigányság széthúzásán, azon, ha az illetékes minisztériumok és azok vezetői az illetékes államtitkárok az OCKÖ vezetőivel nem követik nyomon a határozat végrehajtásának útját, nem segítik megvalósítását minden szinten.

A kormány elszántságát és következetességét bizonyítja, hogy a roma-csomagból adódóan máris meghozta 1107/1997/X.11/-ei határozatát a cigány kisebbség helyzetének javítását célzó intézkedésekkel kapcsolatban. Ezek szerint, idézem: „A kormány a cigány kisebbség helyzetének javítása érdekében úgy dönt, hogy 1. az érintett miniszterek jelöljék ki a középtávú cigány intézkedési csomag programjainak tárcafelelőseit; Felelős: belügyminiszter, népjóléti miniszter, munkaügyi miniszter, környezetvédelmi és területfejlesztési miniszter, közoktatási és művelődési miniszter, pénzügyminiszter.”

A tárcafelelősöket október 31-ig kell kijelölni. Az említett kormányhatározat bizonyítja azt is, hogy az OCKÖ elnökségének a megbeszélése eredményes volt a kormányfővel, mert ennek nyomán a minisztériumok közigazgatási államtitkárai és az Országos Cigány Kisebbségi Önkormányzat szakfelelősei egyeztető megbeszélést kötelesek tartani és a Cigányügyi Koordinációs Ta-

nács rögzíti a tárcaszintű feladatokat és a végrehajtás menetrendjét.

A miniszterelnök és az OCKÖ elnökségének meg egyezése folytán kerül sor még ebben az évben egy olyan országos szintű tanácskozásra, amelynek napirendjén a cigányság élethelyzetének javítására vonatkozó középtávú intézkedési csomagról szóló határozat megbeszélése szerepel.

Úgy érzékelhető e határozatból is, hogy a miniszterelnökkel történt megbeszélésünk nyomán az eddig cigányügyet szolgáló, de szétfolyó pénzforrások átcsoportosításával hatékonyabb és gyorsabb fejlődés várható. Utasította a határozat a munkaügyi minisztert, vizsgálja meg annak lehetőségét, hogy az OCKÖ a korábbi gyakorlattal meg egyezően teljes jogú tagként pályázhasson.

És ami hosszú ideig neuralgikus pont volt, most megoldódik. A kormányhatározat döntése szerint az Országos Cigány Kisebbségi Önkormányzat szavazati joggal rendelkezik a Közmunka Tanácsban. Óriási lehetőségek nyílnak a cigány munkanélküliség enyhítésére, ha a Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztérium következetesen segíti a csomagterv megvalósítását, hiszen a kormányhatározatból eredően a minisztériumnak meg kell vizsgálnia a területfejlesztési források igénybevételének lehetőségeit éppen a roma programhoz kötődően. Az országos és a megyei területfejlesztési tanácsoknak pedig e projektek kidolgozásában és lebonyolításában kell közreműködniük.

Horn Gyula miniszterelnökkel történt megbeszélésünk eredménye az is, hogy a kormány határozatban rögzítette: „Ki kell dolgozni az Országos Cigány Művelődési Központ létrehozásának koncepcióját, melyet a kisebbségek intézményfenntartási jogosultsága alapján az OCKÖ működtetne.”

Horn Gyula miniszterelnök fogadja Farkas Flórián elnököt

Elsősorban a fálvakban élő cigány lakosság életének szempontjából

ből fontos a kormánynak az a döntése, amely szerint „meg kell hatá-

rozni, hogy a már működő szociális földprogram keretében hogyan valósíthatók meg a Földművelésügyi Minisztérium által indított programok, hogyan hangolhatók össze a tárcák és a Magyarországi Cigányokért Közalapítvány által támogatott, megélhetést biztosító programok.”

Vállalható-e ez a határozat? Szabad-e félszívvel, bizalmatlanul közelíteni hozzá? Aki ezt teszi, aki így gondolkodik, valójában félszívvel áll csupán a cigányügy mellett. Pedig a bonyolult hosszú távú feladatok éppen úgy, mint a maiak, teljes szívvel kiálló cigányokra, roma önkormányzatokra és települési önkormányzatokra, képviselőkre építenek, akik cselekedeteikben juttatják kifejezésre szolidaritásukat és vállalják a kihívásokat.

Farkas Kálmán

KONFERENCIA HELSINKIBEN

Második alkalommal rendezte meg az Európa Tanács és az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) Helsinkiben az európai cigányság helyzetével foglalkozó konferenciáját. Tavaly Budapesten volt az első ilyen tanácskozás.

Magyarországot Tabajdi Csaba politikai államtitkár és Farkas Flórián, az Országos Cigány Kisebbségi Önkormányzat (OCKÖ) elnöke képviselte.

– Az Európa Tanács szervezésében 12 ország vett részt ezen a konferencián. Eltérőek a cigány politikusok véleménye az előítéletek, a diszkrimináció, a foglalkoztatás, a szociális helyzet javításának vonatkozásában, de összességében az állapítható meg, hogy egész Európában a cigányság helyzete, mint olyan, európa legnagyobb kérdése, problémája. Azt gondolom, Európában sincs más út, minthogy a cigányságnak – a

saját sorsának a javítása érdekében – kezébe kell venni bizonyos politikai irányítást és felelősséget. Ezért szükséges egy Nemzetközi Cigányügyi Koordinációs Iroda létrehozása, amelyet az OCKÖ szakmai, politikai irányítása fölvevállal. Az előzetes egyeztetések alapján ebben úgy tűnik, egyetértés van az Európa Tanács és a magyar kormány kisebbség politikája részéről is – tudtuk meg az Országos Cigány Kisebbségi Önkormányzat elnökétől.

Az Európa Tanács és az EBESZ figyelemreméltónak tartja azokat a törekvéseket, amelyek Magyarországon a cigányság társadalmi in-

tegrációjára irányulnak. Tanulmányozzák a kormányzati és a helyi önkormányzati lépéseket, az érintett cigány kisebbségi önkormányzati rendszer működését. Jon Muray, az Európa Tanács cigányügyekben illetékes koordinátora úgy értékelte, hogy Európában egyetlen kormány van – és ez a magyar –, amely a cigánykérdésben írásban, kormányhatározatokban vállalt kötelezettségeket.

A tanácskozáson kiemelték, ez az egyetlen ország Európában, ahol a cigánykérdéssel a miniszterelnök személyesen is foglalkozik.

– paksi –

Kisebbségek a Televíziózásban — 1997. október 3.

A konferenciára a Romédia Alapítvány és a Hálózat a Demokráciáért Program közös szervezésében került sor. A rendezvényt **Kondor Katalin**, a Magyar Rádió munkatársa és a Romédia Alapítvány Kuratóriumának elnöke nyitotta meg.

Az Alapítvány részéről **Daróczi Ágnes** bevezetőjét azzal a kérdéssel kezdte, hogy az egyre bővülő sajtószabadság, és az új csatornák létrejötte vajon jelenti-e egyben a kisebbségi televíziózás új korszakát is? Vajon beleértették-e a „közszolgálatosság” fogalmába a hazai kisebbségeket? Hangsúlyozta, hogy a kisebbségi televíziózás csak a 13 kisebbség együttműködésével képzelhető el, és ezen belül nagy hangsúlyt kell helyezni az egyes nemzetiségi jellemzők hasonlóságának megmutatására is. Arra, hogy „mindannyian ugyanúgy emberek, esendők, szépek vagyunk, és igenis lehet ránk büszkének lenni”. Felhívta a figyelmet arra, hogy az anyanyelvi kultúra háttérbe szorult, ezért a tágabb környezetnek is segítenie kell „másodlagos” lehetőségeket találni a kultúra megőrzéséhez.

Következő felszólalóként **Dr. Kaltenbach Jenő** utalt rá, hogy míg Nyugaton a különböző kisebbségek értékei a közgondolkodásban elfogadottnak tekinthetők, legfeljebb némi erősítésre van szükség. Amíg tehát a nyugati régióban nem „illik” rasszistának lenni, addig Magyarországon a helyzet más, így a médiának is nagyobb a felelőssége a nemzeti identitás, valamint a társadalomhoz fűződő viszony erősítése, reálisá tétele érdekében.

Saját szerepéről szólva kifejtette, hogy az ombudsman egyetlen fegyvere a közvélemény általi támogatottság. Az újságírónak pedig szerepéből adódóan kiélezett helyzetekben nagyon kell figyelnie arra, hogy mit támogat, illetve merre informál. Fontos lenne, hogy valóban a lényegre koncentráljanak. Tény, hogy nagy lelkiere kell a tárgyilagosság megőrzéséhez. Kisebbségi témában az ombuds-

man azt tartja kívánatosnak, ha az újságíró jó értelemben „pártos”.

Tálas Péter kiemelte, hogy a média egyenlőre maximálisan érdekvédelmi szerepet kénytelen betölteni, amíg a kisebbségek parlamenti képviselőire vonatkozó Alkotmányos mulasztás nem talál jogorvoslatra. Bár az érdekvédelmi funkció, illetve az értékek elfogadtatására irányuló feladatok akkor is megmaradnak, ha a parlamenti képviselő megvalósul.

Takács András István, a Hálózat a Demokráciáért Program képviselőjében tájékoztatásul elmondta, hogy a program NGO-ként (nem kormány-szerv) működik, az USA Fejlesztési Hivatala hozta létre és finanszírozza nemzetközileg. Amit a program a médiától vár: tájékoztatás, de nem csak extrém esetek feltárása, értékel-mutatás, a valódi hírértékkel bíró információk megtalálása.

Kondor Katalin javasolta, hogy mivel a kisebbségi műsorokat főként az adott kisebbségek tagjai nézik, szerencsebb lenne az általános, összetettebb műsorokban is foglalkozni ilyen témákkal.

Pesty László, a „Box Produkció” (volt Fekete Doboz) szerkesztője elmondta, hogy a stáb az új MTM-SBS csatorna számára készít heti 30 percben jelentkező kisebbségi magazint, „Gyökereink” címmel. A műsor mind a 13 kisebbséggel igyekszik foglalkozni. Valódi céljuk azonban információt nyújtani a kisebbségekről a többség számára.

Tálas Péter a „gettósodás” veszélyére hívta fel a figyelmet a TV műsorokon belül, ennek elkerülése érdekében szükséges lenne, hogy a kisebbségi műsorok készítőit, szerkesztőit igénybe vehessék a Televízió más szerkesztőiségei is.

A kisebbségi önkormányzatok képviselői, az OCKÖ részéről **Mészáros Anita** elmondta, hogy a „gettósodás” kialakulása a kisebbségek között sem lenne szerencsés, részben ezért alakult meg az Országos Kisebbségi Önkormányzatok Közmédia Egyeztető Bizottsága. A bizottság elnöke **Ko-**

zák János – aki egyben az OCKÖ alelnöki tisztét is betölti – fő feladatainak tekinti az együttműködést a kisebbségek között, valamint a hatékony munkakapcsolat kiépítését a rádió és a televízió szerkesztőiségeivel.

Belényesi Csaba, a Regionális Kisebbségi Műsorok főszerkesztője arról tájékoztatott, hogy az MTV1-en heti 3x50 percben indul az „Együtt” c. műsor magyar nyelven, míg az MTV2-n 3x25 percben az „Akkord” című műsor, amelyben a kisebbség anyanyelvén riportok, a kisebbségek életével kapcsolatos események, jelenségek kerülnek képernyőre. A főszerkesztő még hozzátette, hogy mindezek mellett az anyanyelven szóló helyi műsorok számát kellene bővíteni, valamint regionális műsorokat behozni külföldről is. Szükség lenne rá, hogy a nemzetiségi műsorok készítői részt vegyenek az egyéb műsorok, például a Híradó készítésében is. Belényesi Csaba kifejezetten támogatja egy Önálló Cigány Szerkesztőség létrehozását az MTV-ben. Mindehhez anyagi eszközök is rendelkezésre állnak. Egyébként is úgy gondolja, hogy a Kisebbségi Önkormányzatoknak nagyobb szerepük kellene hogy legyen a műsorok létrejöttében.

Tálas Péter még hozzátette: amíg a kisebbségek parlamenti képviselője nem megoldott, a TV-nek reprezentálnia kell a kisebbségek érdekeit. Ezen kívül feladat lenne még „monitoring” tevékenység folytatása a más műsorokban megjelenő kisebbségi témákról.

Végül a „Romédia Alapítvány” részéről elhangzott egy felhívás: A média iránt érdeklődő cigány fiatalok számára az Alapítvány média-szakember képzést indít Soros támogatással. Jelentkezni az Alapítványnál, **Kovács János** titkáránál lehet.

Készítette:
Mészáros Anita

CIGÁNYNAP A DUNA TELEVÍZIÓBAN

A Duna Televízió egy teljes napi műsort szentelt a cigányságnak. Október 31-én pénteken reggel a 9 órai beköszöntőtől este 22 óráig, a csodálatos Carmen olasz operafilm vetítéséig több mint 15 órán keresztül a legváltozatosabb műfajokban, a portréktól, az élő helyszíni riportokon keresztül csaknem az egész Kárpát-medence keresztmetszetében igyekeztek átfogó, színes, érdekes, szórakoztató, ám mégis el-elgondolkodtató, szomorú és vidám képet bemutatni a cigányságról.

Bátor, s most utólag bevallom: kockázatos vállalkozásnak tűnt. Egyáltalán már maga az is, mit lehet elmondani, bemutatni, kiválasztani, s arányokat megtartva képernyőre „vinni”, ami el is gondolkodtat, meg szórakoztat is, nem válik giccsé, nem lesz egyoldalú, csak le-sújtó vagy csak nagyon pozitívrá sikeredett kép a cigányságról. Úgy ítélem meg, sikerült elkerülni ezeket a csapdákat, s talán még az arányok is elfogadhatóak voltak, már ami az oláh cigányokat, romungrókat, beásokat, a hazaiakat és a külhoniakat illeti is. Nehéz volt a szerkesztők munkája, de úgy érzem, jellekre vizsgáztak, s a szakma előtt bizonyította a Duna Televízió vezérkara: lehet, sőt szükséges olyan szórakoztató és elgondolkodtató – sőt újat mondó – műsort készíteni a magyarországi cigányságról, melyet követhetnek a tévé szerkesztőségek.

És ezt a vállalkozó, úttörő munkát meg kell köszönni a Duna TV vezérkarának. Ime a példa, követhető. És ez nemcsak az úgymond nagy tévéknek szól, hanem annak a ma Magyarországon létező csaknem 1050 hivatalosan működő kábeltelevíziós társaságnak is, amelyek segítségével eljuthat a cigá-

nyűg a legapróbb falvakig a 6-800 ezres roma társadalomhoz!

Igazán kulturált, ország világ általi ismert és elismert szeretett műsorvezetők kalauzolták végig a nézőket. Örömmel fedeztük fel a Ki mit tud?-os **Horváth Kálmán** kitűnő versmondót, aki bemondóként itt és most debütált. Hasonlóan egyszerre képernyős egyéniséggé vált a „kis-lány” bemondó, aki légkört tudott teremteni maga körül. Minden portré, riport, blokk külön-külön is megérne egy elemzést, de erre sem idő, sem hely nincs. Ezért csak villanásokat lebbenthetünk fel, s nem is valamennyiről. Különösen megragadó volt a kalapos cigányokról szóló film. Üdítő volt, és élő szereplőire hosszú ideig emlékezünk. Különösen arra a fiatal emberre, aki ki merte jelteni: ő büszke a cigányságra. A dolgozók, kereskedők, idegen nyelveket is beszélő romák bizonyították azt is: tehetséges nép!

A hallottaknál és látottaknál több volt abban a portréban, amelyet a csodagyerekből lett hegedűművészről, **Lendvai Józsefről** kaptunk. A cigány olimpiai bajnok **Gedő Gyuri**, a bunyós több figyelmet és segítséget érdemelt volna. Sajnos ilyen vagy a Gedőéhoz hasonló volt még nem is olyan régen a sorsa a világversenyek magyar szereplőinek is. Annál felvillanyozóbb volt a bordányi példa c. riportfilm. Valójában a Szabolcs megyei Nyírbogdányról van szó, ahol egy család bizonyította: igazi családdá formálható a nevelőszülőknél életet kezdő állami gondozott cigány gyerekek is, akiknek sorsát életútján nyomon követi a GYIVI gondos vezérkara is. Hasznos volt a kerekasztal beszélgetés, bár szétfolyt, mert sokat akartak markolni. Ám még így is megtudtunk fontos információkat a

Józsefvárosi Roma Önkormányzat és a Napház eredményeiről, fontos kezdeményezéseikről.

Üdítően hatott – bizonyára nem csak rám – a beás öreg fafaragó-író **Orsós Jakabnak** az intelmei, élő riporteri munkája. Az meg egyenesen meglepett, hogy állásbörzét sikerült rendezniük. Különösen a pápaiak szereplése tetszett. Figyelmet érdemlő módszer s bizonyára hasznos is lesz. Az egész napos műsorra koronát tett **Szentandrassy István**. Nem csupán művei a szenvedések mélységeit és a szépségét sokoldalúan feltáró és értelmező képei felejtethetetlenek, hanem az is amit mond, amit vall a fajtájáról. „A cigányság a nélkülözés elviselésének példaképei” – mondta egyebek között, majd hozzátette: „Csak nehogy mi legyünk Európa tanítómesterei is.”

A legfrissebb aktualitást a csehországi romák kivándorlásáról szóló riportfilm szolgáltatott. Seholy nem fogadnak be bennünket?

Folklór együtteseink sorából újra csak a közelállók jutottak szóhoz. A 100 Tagú Budapest Cigányzenekar koncertje mindig siker. Most is az volt.

Ha csak annyit ért el ez a műsor, hogy oldotta a feszültséget, s kezet nyújtott, belepillantást engedett a cigányság kultúrájába, történelmébe, s egykori és mai életébe, akkor elérte a célját. Ahhoz, hogy az ember megtanulja tisztelni a másikat, a másságot, meg kell ismerni, megtagasztalni s utána intézkedni.

Gratulálunk a Duna TV vezetőinek és minden munkatársának, aki a Cigánynap megszületésében részt vett, s reméljük követik példájukat.

Farkas Kálmán

Konténerek vagy lakások?

Székesfehérváron a Rádió u. 11. szám alatti jogcím nélküli lakáshasználók elhelyezése komoly gondot jelentett az önkormányzat és a Cigány Kisebbségi Önkormányzat számára. Többszöri szóbeli megálgapodás után írásos módosítást terjesztett elő a Közgyűlés, melynek lényege:

1./ A Közgyűlés telkeket és 30 millió forintot nyújt az SZCKÖ részére, hogy megfelelő komfortfokozatú lakások épüljenek.

2./ A baleset és járványveszély elkerülése végett a Rádió u. 11. sz. alatti lakosokat 1998. július 31-ig konténerekben helyezné el, melyeket az eredeti előterjesztéshez képest a Takarodó úton állít fel.

3./ A lakóegységek működéséről és költségéről a Közgyűlés gondoskodik.

4./ A szociális és családgondoskodási intézkedéscsomag mellett közmunkaprogramot kíván kidolgozni és elindítani.

5. A Közgyűlés elrendeli a Rádió u. 11. szám alatti ingatlan kiürítését és azonnali lebontását, az építőanyagot az SZCKÖ tulajdonába kell adni.

Krasznai József, a Székesfehérvári Cigány Kisebbségi Önkormányzat elnöke bejelentette, hogy a megállapodást nem kívánja megkötni, ragaszkodnak a Rádió ut 11. szám alatti lakosok kőházban elhelyezéséről. A Közgyűlés 23 igen, 5 tartózkodás és 1 nem szavazat mellett elfogadta a fent említett határozatot.

Visszatekintő

1993 óta a Rádió u. 11. ügyben az alábbiak történtek:

1993. A Lakás-, Helyiség- és Telekgazdálkodási Bizottság bejárás tart annak tisztázására, hogy hol lehetne a lakókat elhelyezni.

1995. Újabb önkényes helyfoglalók kerültek a Rádió utcába. Az Lakás-, Helyiség- és Telekgazdálko-

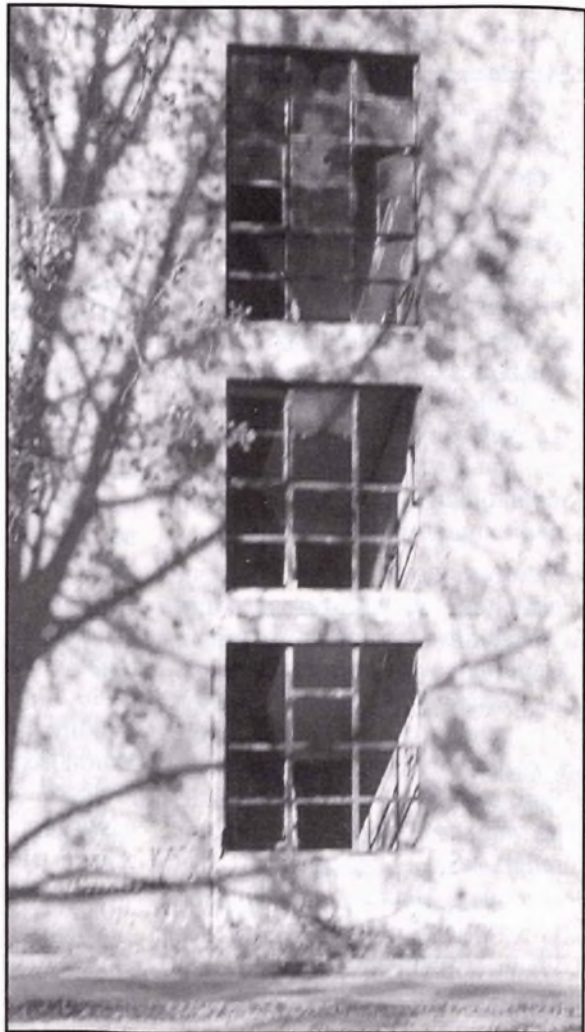
dási Bizottság felmérte a elhelyezési lehetőségeket, a Kijevei paneleket, Börgöndöt és Kisfaludot. Az LHT Bizottság több alternatíva közül a Váralja sori szociális lakások építésének lehetőségét javasolta és felkérte a SZÉPHŐ Rt-t a tervvázlatok elkészítésére. A Váralja sor területi képviselője a Fejér Megyei Hírlapból értesült és tiltakozott, hogy az ő választókerületébe kívánják elhelyezni a Rádió út 11 lakóit. A SZÉPHŐ Rt. elkészítette a vázlatokat, de további konzultációkra volt szükség. Új időpontot tűztek ki, de a tárgyalásra egyik képviselő sem ment el. Megalakult a Gettóellenes Bizottság.

1996. A polgármester intézkedett a Rádió 11-ben bérleti jogviszony alapján lakók elhelyezéséről.

1997. A jogszerű lakáshasználók elhelyezése befejeződött, de a jogcím nélküli lakáshasználóknak meguknak kell gondoskodniuk további lakhelyről.

A jelen

A Rádió 11-ben 43 lakásbérlemény található. Jelenleg 15 család, 73 fő lakik a házban, ebből 37 fő kiskorú. Az épület statikailag nem életveszélyes, de műszakilag az állapot a katasztrofális. A villamos energiát teljesen megszüntették, víz és csatornaszolgáltatás nincs. A vízvételi lehetőséget egy nyomóskút szolgáltatja. Egyetlen kijelölt illemhely van a 73 fő számára. A lakr-

Rádió u. 11.

szek zsúfolásig tömve, a bútorok dohosak, a kályhák életveszélyesek, a levegőben szénáz érződik. Egy szoba-konyhás lakásban minimum négyen laknak, de van ahol hat gyermek és 2 szülő zsúfolódik egy apró szobában.

A lakók embertelen körülmények között, állati ürülékek közelében élnek, ezzel önmaguk és a környék lakói is állandó fertőzésveszélynek vannak kitéve, főleg a gyermekek. A családok jövedelme minimális, szinte kizárólag családi pótlékból, jövedelempótló támogatásból, gyeseből és szociális támogatásból élnek. Munkát nem kapnak, esetleg segéd-

Kisebbségi „Körtánc” – tavasszal a televízióban

Vetélkedősorozatot szervez a Körtánc Egyesület és a Rondo Kulturális Alapítvány a Magyar Televízióval karöltve, a Magyarországon élő nemzeti és etnikai kisebbségek kultúrájáról, hagyományairól, történelméről. Az erőpróba három szinten zajlik majd – az általános iskolák alsó és felső tagozatos diákjai, valamint középiskolás tanulók között. A kisebbek vetélkedéséről az MTV1 egy-egy órással összefoglalót készít, míg a középiskolások versengését jövő tavasszal folyamatosan nyomon követhetjük a képernyőn a középdöntőktől a döntőig. A résztvevők kiválasztása és a felkészülés időszaka ez év november végétől január végéig tart, melyhez azok az ismeretterjesztő füzetek nyújtanak segítséget, melyeket az országos kisebbségi önkormányzatok készítenek, ki-ki a saját nemzetiségéről. Mindez azért is szerencsés, mert talán ez a fórum az, amely a legkompetensebb, illetve a legmegfelelőbb szakembereket tudja megtalálni és felkérni az egyes témakörök kidolgozására.

A vetélkedő nem csupán arra nyújt kitűnő lehetőséget, hogy az egyes kisebbségek közelebb kerüljenek egymáshoz, de szélesíti a többségi társadalom ismereteit is a nemzetalkotó kultúrákról. Különösen fontos ez a cigány hagyományok, történelem, kultúra vonatkozásában, hiszen mindezek mélyebb ismerete szerepet játszhat az előítéletek enyhítésében a megértőbb, elfogadóbb viszony, sőt rokonszenv kialakulásában is. S az is szerencsés, hogy az említett ismeretek nem unalmas, szájbárogós dokumentum-jelleggel kerülnek bemutatásra, hanem olyan versenyen keresztül, amit végigszurkolhatunk a gyerekekért, és közben észrevétlenül egyre többet tudunk meg saját környezetünkéről, azokról a hagyományokról, amik a mieink is egyben, s melyekre joggal büszkéek lehetünk.

Mészáros Anita

munkát vagy alkalmi munkát tudnak elvállalni a férfiak. Egy-egy család az utcán, a ház előtt a földön ülve dolgozik, például kosarat fon.

A családokat különböző helyekre költöztetik. A konténerek a nemzetközi előírásoknak megfelelnek, csak nem biztos, hogy a 24 négyzetméteres konténer 9 főt ki tud szolgálni. 15 darab lakóegységhez 2 WC és mosdó tartozik külön férfi és női részleggel és két közös helyiséget biztosítanak irodának és társalgónak.

A lakásépítési program csak 1998. tavaszán indul be. Az emberek félnek a konténeres megoldás-

tól, attól, hogy esetleg véglegesen egy konténerben kell felnevelniük gyermekeiket. A környező óvodák és iskolák befogadták a Rádió 11. apró lakóit. Megkülönböztetés nélkül játszhatnak, tanulhatnak. Az anyák ezért nem akarják átvinni a gyermekeiket más intézményekbe.

Az évek óta húzódó konfliktusok megnyugtató megoldása időszerű lenne. Mindez komoly tárgyalásokat, nagy empátiát, toleranciát és korrekt együttműködést igényel mindkét fél részéről.

Fotó és szöveg:
Kovács Bernadett

Lakásépítési program már 7 megyében...

Az Országos Cigány Kisebbségi Önkormányzat több mint egy évvel ezelőtt hozta létre a Szociális Építő Közhasznú Társaságot azzal a szándékkal, hogy a hátrányos helyzetű – és nem csak cigány – nagycsaládosok számára segítséget nyújtsanak otthonteremtési szándékukban.

A cigányság élethelyzetének javítására vonatkozó középtávú intézkedéscsomag lakásprogramjában már szerepel a kht., miszerint:

„értékelni kell az Országos Cigány Kisebbségi Önkormányzat, a Jóléti Szolgálati Alapítvány lakásprogramjainak tapasztalatait és javaslatot kell tenni a hátrányos helyzetű rétegek és ezen belül a cigányság lakásproblémáinak megoldását segítő programok továbbfejlesztésére vonatkozóan”.

Lesz-e, van-e miről beszámolni, tapasztalatokat átadni a Szociális Építő Közhasznú Társaságnak?

Erről érdeklődtünk a kht. igazgatójánál, Kurunczi Sándor úrnál.

– A Kht két programot futtat jelenleg. Egyrészt egy foglalkoztatási programot és egy szociális lakásépítési programot, amely kormányzati támogatással működik. Mind a két program állapota megfelel a támogatási szerződésekben rögzítettnek, de azt is mondhatnánk, hogy a szerződésben megfogalmazottól a lakásépítési program egy kicsit előbbre jár. Ugyanakkor azt is el kell mondanom, hogy azokhoz a várakozásokhoz képest, melyek megfogalmazódnak azok körében, akik hallottak erről a programról, azoknak az elvárásoknak nagyságrendek miatt sem tud ez a program megfelelni. De hangsúlyozom, hogy nekünk a mértékadó a támogatási szerződés, hiszen a paramétereket az jelöli ki. A lehetőségekhez képest elég hamar került ez a program meghirdetésre. A kht-nak az alapítása, struktúrájának a felállása és különösen a kormányzati támogatás lényegesen később érkezett, mint ahogy ez a sajtónyilvánosság előtt megjelentekből következett volna.

– Az Amaro Drom-ban olvashattuk, hogy „sehol nem kezdődtek meg a konkrét építkezések, sőt még

a telekkiméréseknél sem tartanak. Máshol viszont arról olvashatunk, hogy – például – Kisújszálláson hamarosan átadják a házakat.

– Igen, sajnos félreértések vannak gyakran belső körökben is. Nekem az a véleményem, hogy alapvetően akkor kell eredményekkel dicsekedni, amikor ezek már elég kézzelfoghatóak. Elmondható, hogy több megyében az OCKÖ programjának keretében elindultak a lakásépítések. Itt említenem kell Jász-Nagykun-Szolnok, Hajdú-Bihar, Békés, Bács-Kiskun és Nógrád megyét, valamint a napokban indul a program Pest és Baranya megyében. Több települést tudunk kiemelni, ahol a lakások átadásra készek, vagy legalábbis közel járnak hozzá. Kisújszállás település az egyik ilyen, ahol 7 lakás épül, ebből az egyik már teljesen készen van. Ez egyfajta mintalakásnak is tekinthető. A további 6 házból 2-3 szintén nagyon közel áll az átadáshoz. Nagyban

segítette Kisújszálláson a program eredményességét a helyi kisebbségi önkormányzat vezetőinek lelkesedése, akarata. De ez érvényes a települési önkormányzatra is és ennek köszönhető, hogy a mintalakás is itt épült. Más településeken is elmondható, hogy a helyi hozzáálláson nagyon sok múlott. Ez igaz a helyi megbízottra, a helyi kisebbségi önkormányzatra, a települési önkormányzatra, a megfelelő kivitelezőre, a bank hozzáállására. Itt még megemlíteném Vésztőt, illetve Bács-Kiskun megye több települését. Vésztőn is az OCKÖ helyi megbízottjait, illetve azt a kivitelezőt, aki felvállalta a lakások gyors és gördülékeny kivitelezését. Vésztőn és Bács-Kiskun megyében is több olyan lakás van, amelyek gyakorlatilag néhány héten belül teljesen készen lesznek, átadhatóak. Nagyságrendileg az az elképzelésünk – ami tarthatónak is tűnik –, hogy mintegy 100-120 lakás építése kezdődött el vagy fog elkezdődni '97-ben, és ezeknek a házaknak a nagyrésze befejezésre és átadásra is kerül. Természetesen az építőipar esetén so-

Kurunczi Sándor, a kht. igazgatója

se szabad elfelejteni, hogy nagyon szélsőséges időjárási körülmények ezt megghiúsíthatják, az eredményeséget valamennyire csökkenthetik. További terveink – a támogatási szerződéssel összhangban – mintegy 150 lakás építésének megkezdése jövő márciusban. Ezeknek a lakásoknak az előkészítő munkája gyakorlatilag '97-ben, illetve '98 első két hónapjában megtörténik.

– **A foglalkoztatási program hamarosan lejár.**

– Igen és ez egy másik program, amit nagyon szeretnék hangsúlyozni, mert sokan félreértik. A két program nincs kapcsolatban egymással. Mások a célok, mások a finanszírozók, az érintettek, és az irányítók. Ezt a programot a Közmunkatanács támogatta. 1996 decemberében indult, átlag 120 fővel. Ez két megyét érint: Jász-Nagykun-Szolnok megye 5 és Csongrád megye 2 települését. Májustól ez a szám 150 főre növekedett. Sajnos a program valóban lejár, a visszajelzések egyértelműen pozitívak.

– **Nincs lehetőség arra, hogy ezt a programot tovább folytassák?**

– Sajnos csak újra pályázással lehetne és nem ugyanazonokon a településeken. A Közmunkatanács célja minél több embernek foglalkoztatási lehetőséget biztosítani.

– **Arra sincs lehetőség, hogy ezek az emberek folytatólagosan dolgozzanak?**

– Politikai eszközökkel tudjuk befolyásolni. Sikertült elérni azt, hogy az OCKÓ a Közmunkatanács tagja lett, így a különböző fórumokon fölvetett elképzeléseinket, hogy a meghirdetett, rövid távú foglalkoztatási program párosuljon képzéssel, illetve párosuljanak olyan munkahelyteremtő programokkal, amikor a közmunka, mint munkafolyamat tulajdonképpen magának a munkahelynek a fizikai megteremtésére irányul és lehetőleg az ebben résztvevők kerüljenek foglalkoztatásra. Reményeink szerint ezek az elképzeléseink hosszabb távon be tudnak majd a közmunkatanács elképzeléseibe, koncepciójába épülni.

– paksi –

Jászalsószentgyörgy

Kökény Kálmán koordinátor:

– A „Lungo Drom” helyi tagszervezete 1996. decemberében pályázatot nyert a közmunkatanácstól, a kistérségi foglalkoztatási alapról. A Szociális Építő Kht és a helyi önkormányzat ajánlásával, 1997. január 13-án 20 fővel kezdtük meg munkánkat. Tevékenységi körünk településünk fejlődését segítette és segíti elő, ami a temető felújítását, a közterületek tisztán tartását és facsemeték ültetését jelentette. A lakosság hálás volt nekünk munkánkért, tevékenységünkért a Polgármester úrnak címzett levélben köszönték meg. Ezt követően kezdeményeztem a Közmunkatanácsnál és a Szociális Kht igazgatójánál, Kurunczi Sándor úrnál, hogy járuljanak hozzá, hogy iskolánk külső-belső felújítását, tornatermük renoválását, csatornázását elvégezhessük ingyen, térítésmentesen. Iskolánk rossz anyagi helyzete miatt erre 30 éve nem kerülhetett sor. Ezt követően az iskola igazgatója és a tanulók örömeire október 20-án befejeződtek a munkálatok, melynek értéke elérte a 850 ezer forintot.

Jelenleg a sportpálya teljes felújítása, festése folyik. Belekezdünk az öltözők külső-belső festésébe, amit

szeretnénk november 14-re befejezni.

– **Hamarosan véget ér az év, lejár a program.**

– A Közmunkatanács programját nagyon jónak tartom. Biztosította az emberek számára a tartós munkalehetőséget, így a program lejáta után jogosultak lesznek a munkanélküli járadékra. Mindezek mellett hasznos volt a program azért is, mert az emberek ezt az egy évet munkával töltötték, ezáltal visszaszerezték önmegbecsülésüket, és nem utolsósorban a családjuknak is több jutott. Most, hogy közeledik a program vége, egyre többször hallom tőlük, hogy kár, hogy jövőre nem lesz meg ez a munkahely. Nem tudják mi lesz velük, hogyan tovább? Én bízok abban, hogy egyre több önkormányzat, köztük a mi önkormányzatunk is támogatja, támogatni fogja az önszerveződések olyan jellegű pályázatait, amely tartós munkahelyeket próbál létrehozni. Engem jó érzéssel töltött el, hogy a cigányság és a többségi társadalom tudott saját gondján enyhíteni, s bizonyították, hogy tudnak együtt dolgozni.

– paksi –

Fotó: Pálfi Elvira

„... kinek kezéből a haraszt alatt
lassan kihullt a dús tapasztalat.”
(Kosztolányi)

BÚCSÚZUNK

**ELHUNYT
BERKI LÁSZLÓ,
A 100 TAGÚ
CIGÁNYZENEKAR
MŰVÉSZETI
IGAZGATÓJA**

A felvételeket készítette: Kawa Kamal

Berki László élt 56 évet

Esély csak együtt

Van valami szükségszerűség és törvényszerűség is abban, hogy éppen azokban az időszakokban erősödik fel az együvé tartozás, a szolidaritás érzése, az identitás vállalása, amikor a rasszizmus, a roma ellenség ilyen-olyan jelenségei elszaporodnak az ország legkülönbözőbb településein, s ezek hol a kirekesztésben, hol a rafinált megkülönböztetésben öltenek testet. Lásd a tanulságait a sátorlajaujhelyi vagy a tiszavasvári eseteknek, hogy csak a legutóbbiakat említssem. Amelyekről tudunk! És hányról nem szól a fáma?! Azért nem, mert nem csinálnak belőlük ügyet, elsimítják, lerendezik – mint mondják.

Bár a gazdasági nyomor és kilátástalanság, a munkanélküliség testet-szellemet nyomorító hatása szinte már-már kivédhetetlen, ezeknek is van szolidaritást erősítő, növelő ereje. Az említett, s egyáltalán nem csupán a cigányság élethelyzetét rontó tényezők, hanem az egész társadalom állapotát és külső-belső ítéletét is jelentősen meghatározó negatív, már-már tragikus jelenségek, sőt tendenciák még inkább megnövelik és szükségessé teszik a roma kisebbségi önkormányzatok jelenlétét, jogszerű, felkészült működését a nemzeti és etnikai kisebbségekről szóló törvény korszerűsítését.

Esúlyos élethelyzetben megnőtt a roma önkormányzatok szerepe, feladata. Példák sokaságával lehet bizonyítani életképességüket. És ez nemcsak és kizárólag a roma napok, a nemzetiségi találkozók, a folklór együttesek sikereiben mérhetők, hanem a szociális lakásépítkezésekben, a vállalkozásokban, a munkanélküliség kezelésében a felnöttek képzésében, átképzésében és így tovább. Csak egyetlen példát említek. Az elmúlt évek során az Országos Cigány Kisebbségi Önkormányzat Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Oktatási Bázis Üzeme, a Nyír-Dinamika Kft. Lőkös Sándor igazgató vezetésével a

kapott támogatással élve több mint 1000 olyan cigány ember képzését és átképzését biztosította, akiknek túlnyomó többsége éppen e segítség révén jutott munkához, került elcsaládja az éhalált, s jónéhányan vállalkozók lettek. Csaknem 4 szakkönyvet adtak ki, szerkesztettek, írtak, amelyekből a szakmát tanulhatták.

Ez soha nem valósulhatott volna meg, ha egymásra nem talál a kilencvenes évek elején a kft igazgatója és a Magyarországi Cigányok Kulturális Szövetsége a megyében. Éreztük és tapasztaltuk, hogy szükség van a cigány civil szervezetekre. Akárcsak most! Talán ezekben az években még inkább. A roma önkormányzatoknak soha nem szabad elfelejteni, hogy honnan bújtak ki, kik hívták őket életre. És a jövőben is csak akkor lesznek életképesek, őrzik meg hitelességüket, ha az egész cigányság érdekében szólnak, cselekszenek, s lépnek fel, ha a romák érdeke úgy kívánja.

Egyedül, olykor felkészületlenség, tájékozatlanság hiányában a cigányság jelentős része, különösen a telepékek lakói képtelenek felismerni saját érdekeiket s képviselni érdemben. Ez különösen jellemző azokra a településekre, amelyekben ma sem működnek cigány önkormányzatok, de hiányoznak a cigány civil szervezetek is. Sok még a fehér folt. És ezek eltüntetése, bár első sorban a cigányság érdeke, nem lehet mellékes a települési önkormányzat, a falu, a város lakosságának sem. Tapasztalatok tanúsítják: ott korábban felüti a fejét a cigányellenesség, ahol hiányzik a cigány érdekvédelem!

Úgy tapasztalom, hogy a felerősödött romaellenesség nemcsak a szolidaritás érzését növelte a cigányságban, hanem a cselekvést is. Érzi, látja, tapasztalja: első sorban neki kell lépnie, neki kell tennie, hogy megváltozzon a cigányság élethelyzete, a romaságról kialakult negatív kép. Ezért szaporodnak

Szabolcs-Szatmár-Bereg megye olyan településein is a civil cigány szervezetek, ahol már működik egy, de vagy elégedetlenek vele, vagy nincs egyetlen sem.

Csak példaként kívánom említeni a Lungo Drom Országos Cigány Érdekvédelmi Szervezetet s annak vezetőit, akik valóban érdemben tesznek azért, hogy a fehér foltok megszűnjenek, s a kis falukban élő romáknak is legyen érdekvédelmi szervezete. Örvendetes, hogy hosszú sikertelenség és akadályoztatás után a jelentős város Tiszavasvári is felzárkózott. A kettős ballagásáról elhíresült településen több mint 1000 cigány él két telepén. A Lungo Drom kezdeményezésére Lukács Mihály és Lakatos Oszkár ügyvivő segítségével, szervező munkája révén zászlót bontott itt is a szervezet, amely október 11-i tagtoborzó és feladatokat meghatározó tanácskozásán megjelölte az év végéig követendő teendőket. Ezek között szerepel a cigányok által hivatalosan választott szószóló megválasztása, felkészülés az 1998-as önkormányzati választásokra. És nem utolsósorban a kormány cigányság élethelyzetének javítását célzó határozat alapján elkészítenek egy cselekvési programot helyi szakértők bevonásával.

Aroma civil szervezeteknek nem egymás ellenére, hanem egymást segítve kell dolgozni. Csak így érhetnek el sikereket. Ismeretes, hogy a választásokat a Lungo Drom Választási Koalíció nyerte 1994-ben. A benne tömörült szervezetek léteznek, élnek Szabolcs-Szatmár-Bereg-Megyében is. Ezek között első sorban az MCKSZ szervezetei és vezetői, tagsága tevékenykedik ma is. Ám nem mellőzhetőek a többiek sem, első sorban azok, akik képesek és akarják is a partnerséget, az együtt gondolkodást és cselekvést. És ennek most és a közeljövőben az alapját a cigányság élethelyzetének javítása érdekében született kormánycsomagból adódó feladatok

határozzák meg. Nincs az életnek olyan területe, amelyre ki ne térne, át ne fogná, ne értené ez a kormányhatározat a cigányság aspektusából tekintve. Ilyen még nem született! Ugy tűnik, hogy a történelmi körülmények is kedvezőek, a cselekvéshez olyan feltételeket biztosítanak, amikor együtt van minden az elmozduláshoz. Csak cselekedni kell!

Természetesen nem egyedül. Képzelenség és kudarcra lenne ítélve így a cigányügy, mely át meg átszövi az egész társadalmat és mindenre s mindenkire kihat. Megoldásában részt kell vállalnia a cigányság mel-

lett az egész társadalomnak, a kormánynak pedig meg kell követelni saját határozatának végrehajtását a minisztériumoktól, valamennyi főhatóságától és hatóságától. S miután e kormányhatározat cselekvő részese volt az Országos Cigány Kisebbségi Önkormányzat, érthető, hogy azt sajátjának is tekinti és megvalósulásában minden erejével, tudásával, akaratával részt vesz. Erre ösztönzi és kéri a cigány civil szervezeteket is.

Csak együtt, egymást segítve van esély. Különben nincs! Aki ezt nem érti meg, nem fogadja el, az a történelem kerekét próbálja meg vissza-

fordítani. Ez pedig lehetetlen. Szükségszerűen alakulnak a roma civil szervezetek. Köztük elsősorban a Lungo Drom.

És az is evidencia: amilyen mértékben és arányban szaporodnak és erősödnek a cigány civil szervezetek, olyan arányban és mértékben erősödik a szolidaritás s lesz erősebb és hatékonyabb a közös fellépés a rasszizmus, a cigányellenesség mindenféle és fajta megnyilvánulása ellen.

Csak együtt, egymást segítve, megértve és támogatva van esély a felzárkózásra is.

Farkas Kálmán

„A BIBLIA CIGÁNYUL” CÍMMEL KONFERENCIA ZSÁMBÉKON

1997. október 20-án és 21-én az ősi, Szent Keresztől elnevezett Irgalmas nővérek Tanítóképző Intézete ma Katolikus Tanárképző Főiskola adott otthont az „E Biblia Romanes” (cigány nyelvű biblia, tükröfordításban: „A biblia cigányul”) konferenciájának. A zsámbéki Katolikus Főiskola Romológiai Tanszéke, a Magyar Bibliatársulat, és a Római Katolikus Szent Jeromos Bibliatársulat vállalta a konferencia védnökségét. Az ünnepélyes megnyitón **dr. Takács Nándor** katolikus megyéspüspök, **dr. Márkus Mihály** ref. püspök köszöntötték a megjelenteket. Köszöntőt mondott még **dr. Bencze Lóránt** az intézmény főigazgatója is. A kétnapos konferencia célja, hogy a már elkészült 4 evangélium szövegét megvizsgálva, milyen tanulságokat lehet levonni, és hasznosítani az elkészítendő újszövetségi biblia fordításánál. A „Romanyi Biblia” (Cigány Biblia) fordítását **Choli-Daróczi József** költő és műfordító roma politikus vállalta magára **dr. Karsai Ervin** romológussal karöltve. **dr. Tarr Kálmán** a Kálvin Kiadó igazgatója a Magyar Bibliatanács nevében szólott. Beszámolójában rámutatott arra, hogy milyen hatással vannak a bibliafordítások a nemzeti nyelvek fejlődésére és kialakulására. Így a német egységes nyelv megteremtését célozta a Luther Biblia elkészülte, ahogyan nemzeti nyelvünk bölcsője volt a Károli Biblia évszázadokon át.

Meghívott szakértők, missziói munkások, lelkészek, prédikátorok vettek részt. **Paul Ellingworth** a bibliafordító, romológus a Világszövetség megbízottja. **Dr. Hadházy Antal** református lelkész, a C.C.I.T. alelnöke (francia katolikus nemzetközi szervezet a cigányokért). **Zolcsák István** a kántorjánosi romaközösség görög katolikus lelkésze, **Gelsei András** a hodászai görög katolikus romák lelkésze, **Szőcsi Anna** a budapesti oláh cigány közösség képviselője, **Hatvani László Csaba** református lelkész, cigány-missziós, romológus.

Képviseltették magukat az erdélyi kelderash törzs (nyelvjárás) tagjai **Vajda György** roma pünkösdi laikus prédikátor személyében, aki idős korára nemzetközi tapasztalatokra tett szert. Több bibliafordításban részt vett. Voltak még Csengerből és Ráckevéről lovari (oláh cigány) törzs tagjai, laikusok.

A nagy problémát az okozza, hogy a bibliafordítás egybe esik szinte az irodalmi cigány nyelv /romanyi shib/ megalkotásával. Az egyszerűbb emberek nem hajlandók elfogadni a nemzetközi /azaz angol/ helyesírással készült abc-t, és az ezen íródott irodalmat. Pedig csupán nyolc mássalhangzót kellene megtanulni, azaz el-sajátítani, mivel a többi megegyezik a magyar abc betűivel.

Két perspektíva van előttünk, vagy magyar fonetikával készítjük az irodalmat, és akkor más országban élők

számára válik olvashatatlanná, illetve nehezen olvashatóvá, vagy pedig elfogadjuk a nemzetközi írásmódot.

Paul Ellingworth beszámolt arról, hogy több mint 1000 nyelvre fordították már le a Bibliát, és készültek romák számára is fordítások Franciaországban, Csehországban, Romániában stb. Abban mindannyian egyetértünk, hogy a régi lovari oláh cigány szókincs lehet az alapja az írott Bibliának, és a fordítás nem lehet pusztán egy ember munkája, mert az magában hordozza a tévedések és fordítási nehézségek sorát, hanem ahogyan Károli Gáspár csoportunkában alkotta meg a vizsolyi Bibliát, úgy a Cigánybiblia is együttes csoportmunkából születhet meg.

Ökumenikus istentiszteleten szolgáltak Zolcsák István, görög katolikus lelkész, és Hatvani László Csaba református lelkész, melynek során, a Miatyánkot és áldást cigányul mondtam el. Este hangulatos cigányfolklor műsor vezette be az ismerkedési estet. Másnap ebéd után **dr. Várnagy Elemér** dékán, köszönő szavaival zárta a konferenciát. Ajándékba minden alkotótag kapott egy Máté evangéliumot, és egy magnókazettát a Hegyi beszédet, a cigány nyelvű Miatyánkkal.

Hálát adunk Istennek azért, hogy idáig eljutott a roma kisebbség, amikor már Bibliát is vehet a kezébe mindennapi lelki táplálékkul, Soli Deo Gloria!

Hatvani László Csaba
református lelkész, Újléta

EGYEDÜL

Kicsi gyerek nagy gond, nagy gyerek még nagyobb – változtatnom megóhatatlanul is a mondást, amely adott családra jellemző, illetve amellyel minősíthetünk bárkit, bárkiket, akik családot, gyermekeket vállalnak, és sorsuk az ő szolgálatukat jelenti elsősorban. Azért az előző egyes és többes szám, mert olyan embernél tettem látogatást, aki férfi létére – azt hiszem, ritka az ilyen – kénytelen-kelletlen vállalta, hogy anya-apa szerepét tölti be családjában, s válik gyermekei gondoskodó, szerető, hadd fejezzem ki így: mindenesévé.

Zsoldos Zoltánról van szó, aki Kéttornyúlakon él és nem csupán illelenek rá a jelzők, hanem azokat meg is érdemli. Mint ahogy gyermekei is az ő pótolhatatlan és elismerésre méltó türelmét, szeretetét, gondoskodását.

Az akkor hét tagú családot öt éve hagyta itt a feledhetetlen édesanya – gyógyíthatatlan betegség vitte el. Akkor minden megváltozott itt. Hirtelen tótágast állt a világ, s hogy fel nem borult, az talán elsősorban annak köszönhető, hogy az apa hétgyermekes családban nőtt keresővé, ahol mindig, mindenkinek volt tennivalója, hiszen anyja, apja is szorgalmasan dolgoztak. A legidősebb (akkor 17 éves) leány is vállalta a segítséget apjának a maga egészséges női ösztönével, szülő-testvérszeretetével.

A tragédia megtörténtével félben volt a szinte putriszerű lakás házzá bővítése – szerencsére kamatnélküli OTP hitellel – s mivel nem volt miből segített „fogadni”, magára a családfőre várt a „házimű” folytatása, befejezése is. És még a hitel törlesztése azóta is, havi ütemezésben.

Az apa kénytelen volt otthagyni viszonylag jól fizető állását – ács szakmunkás volt építőipari vállalatnál már évtizedek óta –, „élvezni” a gyedet, az árváknak járó anyagi támogatást, valamint a családi pótlékot. Se rokon, se barát, aki segíthetett volna, vagy éppen segíthetne. Nap nap után járt annak utána, milyen állami támogatásban (kedvezményekben) részesülhetnének még, hiszen a fentiek alapján rendelkezésükre álló összeg

havonta nem volt elégséges a leg-szerűsebb megélhetéshez sem. És a napi kiadásokon kívül – bár minden munkát maga végzett a lakásbővítésben – ide is kellett néhány dolgot vásárolni. Azóta egyik lánya férjhez ment, a másik egy rokonnál, a következő kislány még csak hatodikos, a két fiú (ikerpár) most került a harmadik osztályba, kilenc évesek. És szeretnének focisták lenni.

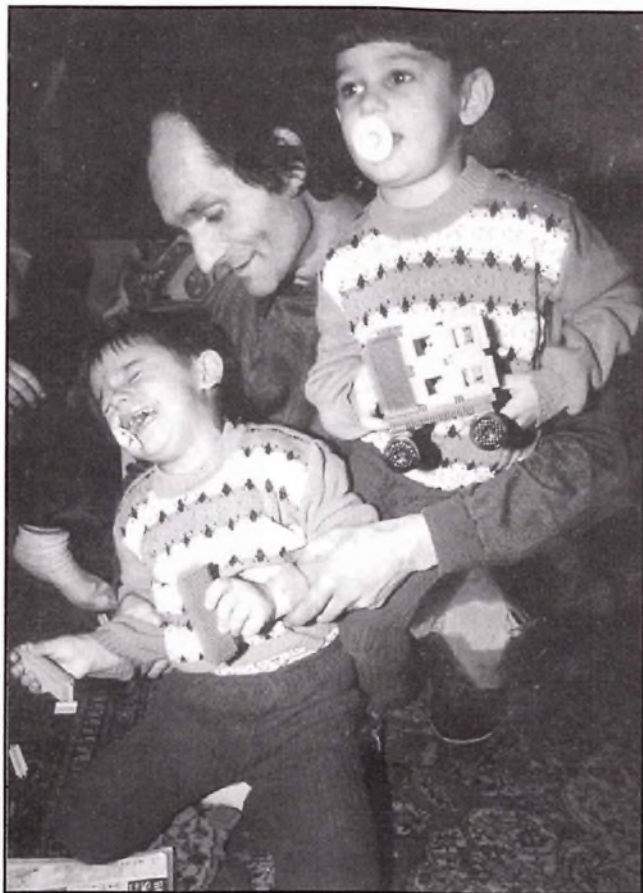
A férfi képtelen elhelyezkedni, hiszen a három kis-korú gyermek, akik a közeli városba járnak iskolába, igénylik a velük foglalkozó szülőt. Közelben nem is találni olyan munkahelyet, amely olyan körülményeket és keresetet nyújtana, amilyenre e családnak szüksége volna.

Virágos kerttel övezett házacskában benne előszoba, fürdőszoba, konyha két hálószoba.

– A virágokat feleségem sírjára termeljük – mondja, amikor érdeklődöm, árusítják-e piacon. A kertben 100 négyzetméternyi zöldség terem.

A helyiségek tiszták, rendesek, barátságosak. Mintha asszony tartana itt általános rendet. (Azért besegítenek a gyerekek is, ha nagyobb takarításról van szó.)

Apuka már napok óta az „illetékeket járja, hogy megértsék: havi 28 ezer forint összegű – a gyed és a gyerekek után kapott összegek – „jövedelemből” nem igen élhetnek tovább. Miért? Ebből kell fizetni az OTP hitelt, a gázt, a vizet, a villanyt, a négy buszbérletet az iskolába, a városba. 8 ezer forintból – ami marad –, hogyan

lehet megélni négyőjüknek? 150 forintért vettem magamnak – mutatja a ki tudja melyik földrészről a turkálóba került pár cipőt. – Még szerencse hogy turkálók is vannak...

Annak persze örül, hogy némi utánjárás után, talán kap az önkormányzattól egyszeri segílyt és talán ismét megkapják a havi rendszeres anyagi támogatást.

– Nem napról napra, hanem reggeltől estig élünk – szól keserűen, amikor érdeklődöm, foglalkoztatja-e már a gyerekeket a jövőjük? – Hogy mit rejt a jövő? El sem tudom képzelni. Örülök, hogy ha nagyon szegényen is, de fenn tudjuk tartani magunkat...

– És a jövőbe vetett bizalom?

– Ugyan, milyen alapon bizakodhatnám?

Nem sok biztatót mondhattam a kéttornyúlaki aggódó apának. Pedig szerettem volna, ha aggodalma legalább reménykedéssé válhatott volna.

Hazai Sándor

Menekülés a szerelembé

Szerelem! Hirtelen ránkcsapó gyönyörű borzongás, öröm és gyötrellem, létünk csodálatos ajándéka. A szerelem nem válogat: férfit, nőt, skandináv típusú szőkeséget, avagy kreolbőrű romát egyaránt utolér. Átala többek leszünk, életünk kiteljesedik, sorsunkat halálunkig megpecsételheti. Vannak olyan fiatalok, akiknek menekülés a hétköznapi sivárságból, a kilátástalan mindennapokból. Ez az írás róluk szól.

Első történet

Lajos erről így mesél:

Bogdán Lajosnak hívnak, 36 éves, háromgyermekes családapa vagyok. Nagybakónakon, ebben az alig 500 lelkes kis zalai faluban mindenki csak „Cigánylajosnak” hív. És egyáltalán nem rosszállóan. Én úgy gondolom, hogy amennyi tisztetlet a magamfajta megkaphat, hát én azt mind begyűjthetem. Minden nap-számot elvállalok, csak azért, hogy valahogy megéljünk. Most nagy reményeim vannak, hiszen felvettek a közeli gépgyárba könnyűgép-kezelő tañfolyamra. Azt ígérték, hogy a legjobb huszat alkalmazni is fogják. Hát én az elsők között akarok lenni.

Na, de a szerelemről kérdezett ugye? Ifjan igen vigyáztam, nem akartam elkótyavetyélni magamat, mint sok cigánylegény. Tiszteességgel kiszolgáltam a 3 év katonaidőt, udvarolgattam ide-oda, de komolyan nem kötöttem le magamat. Gondoltam, majd ha lesz valamim. Leszerelés után volt munka, hajtottam is nagyon, de valahogy elfolyt a pénz. Nem is az én kezem között, hanem a családban. 9 testvérem volt, mind kisebbek, s hogyan mondhattam volna, hogy nem adok cipőre, ruhára, meg apámnak itókára. 24 éves voltam, amikor Ágival megismertem. Ő még a 16-ot sem töltötte akkor be. Első látásra csak cicáztunk, persze ő volt a kisegér. Nőszülni nem akartam, de valahogy minél többet jártunk együtt,

egyre jobban megtetszett minden. Ahogy beszélt, öltözött, meg ami önáluk otthon volt: nagy rend, mindig akadt meleg étel, az apja egy fillért el nem ivott volna. Esténként már haza se igen akartam menni.

Egyik ilyen alkalommal aztán megtörtént a haj: megfogant a kicsi lányunk, aki most már ötödikes. Mire megszületett, én már olyan voltam mint az űzött vad. Tudtam, hogy hazulról el kell jönnöm, de a nőszüléshez sem igen fűlött a fogam. Egy évig hányódtam a két család között, aztán beleugrottam a házasságba. Menekülni akartam a bajok elől, de a régiek helyett újak jöttek. Ágira panaszom egy csepp sem lehet, ugyan 8 évvel fiatalabb mint én, de jól kordában tartja a 3 gyereket, meg persze engem is. Van saját kis házunk, be is rendeztük, csak ez a munkanélküliség ne lenne! A szerelem nekem sok szépet hozott az életembe, habár jobban is nőszülhettem volna. Volt rá több alkalmam, de elszalasztottam.

Második történet

Júlia meséli:

Orsós Júlia vagyok, az élettársamat Orsolya Józsefnek hívják. Csak egy év van közöttünk, de az is sokat számít. Őt éve, alig 16 éves koromban kerültünk össze, s azóta igen jól megvagyunk. Pedig nincs is papirunk róla. Én a gyermekkoromat senkinek sem kívánom: 6 testvéremmel együtt Balatonherényről Esztergomig több nevelőotthont is megjártunk, hiába él anyánk, apánk. Nagy csavargó voltam, sokszor köröztek a rendőrök szökés közben. Ma már egyáltalán nem értem, hogy mi hajtott, miért nem bírtam ezeket az otthonokat. De nem bírtam! Alig vártam, hogy nekem is legyen saját lakásom. Igaz ez csak egy szoba, de minden elfér benne: gáztűzhely, hűtőszekrény, meg még a másfél éves Vik-

tória pólyázóasztala is. Csak a fürdőkádát kell a folyosón tartanunk.

Józsi, az nekem egy nagy „kaland” volt. Az első igazi szerelem. Még akkor is, ha az első abortuszom okozója egy másik srác volt. Mert a fiúk igencsak dongtak körülöttem, még ma is előfordul, hogy az utcán leszóllítanak. Pedig láthatják, hogy a gyermekemet sétáltatom. Szóval Józsit azonnal megszerettem. Nem a szemébe, a szép szájába estem bele, hanem az alakjába. Hogy erős, nem nyápic. Igaz, hogy egy percig sem volt munkanélküli, mindig tesz-vesz valamit a lakásban is. Most éppen utcaseprő. Lehet, hogy mások ezt a munkát nem végeznék el, de neki nincs vele baja, meg elég jól is keres.

Megismerkedésünk után igen rossz sorsunk volt, hiszen erre-ara hányódtunk. Laktunk Józsi családjánál, de az szörnyű volt, mert a 8 testvéréből még 5 otthon élt. Nem szégyellem bevallani, hogy két hónapig a vasútállomáson aludtunk. Akkor megfogadtuk, hogy szeretni fogjuk egymást. Elégedett vagyok, hogy ilyen lakásom is van, hogy minden nap meleg étellel várhatom haza az élettársamat. Hogy senki nem szól bele abba, hogy mit teszünk, nem leseknek ránk, ha behúztuk a függönyt, és bezártuk az ajtót. Hogy miért örülök annyira, azt igazán csak az tudja megérteni, aki nevelőotthonban nőtt fel. Nekünk csak annyi gyerekünk lesz, amennyit fel tudunk nevelni, ahánnyal tudunk foglalkozni. Talán lesz egy nagyobb lakásunk is, fürdőszobával, meg gyerekszobával. Józsi meg-íréte!

Tarabó Éva a nagykanizsai Családi Iroda vezetője sok esküvőt készített elő. Flancosokat, meg egyszerűbbeket is. Elmondása szerint a cigányság körében, ha létszám arányaikhoz viszonyítunk, akkor is erősen megcsappant a házassulandó kedv. Évente 6-7 fiatal cigány pár jelentkezik be, de gyakran előfordul, hogy az esküvő előtt meggondolják magukat. Legtöbbször nem is az együttélést, csak a hivatalos esketést kerülik el. Közöttük is egyre többen azért vállalják az élettársi kapcsolatot, mert az egyedülálló nő a társadalmi juttatások terén elnyert élvez. A nevelőotthoni ismeretsegekre jellemző, hogy nagyon fiatalon kötnek házasságot, el is mesélik, hogy bizakodnak a nőta igazában: „Együtt könnyebb, sokkal könnyebb...” A cigány fiatalok esküvőjét a szélsőségek jellemzik: vagy nagyon puritán az öltözködések, a rokonság, az igényelt szolgáltatás, vagy igen fényesek a külsőségek. De az almába szúrt rozmarin ág – mint a cigányok esküvői jelképe – soha nem maradhat el.

**Kép és szöveg:
Büki Erzsébet**

A megértés elbizonytalanodott lehetőségei

Ha van kérdés, melynek az elmélete és gyakorlata közötti űr fölött igen nehéz megtalálni az összekötő kapcsot, akkor az a különbözőség, a másság ügye. Vagyis *elméletileg könnyű leírni, vagy azonosulni is vele, a köznap életben viszont a másság elviselése mindig konfliktusokkal terhes*. Hiába beszélnek nap mint nap az összetartozás fontosságáról, ha éppenséggel ennek megerősítő feltételei hiányoznak. És nem csak faji, vallási vagy etnikai értelemben. Mert olyan törésvonalak jöttek létre a társadalomban, melyek gazdasági, szociális és kulturális szempontból szinte felszámolhatatlannak tűnnek. Könnyű volna erre azt mondani, hogy az életvitel különbözőségében mindig is elkülönültek egymástól az állampolgárok. Mindig voltak szegények és gazdagok, műveltek és műveletlenek, sikeresek és sikertelenek. S ez a megállapítás igaz is, de mégsem abban az értelemben, hogy mindenre mentséget adna.

SZAKADÉKBAN

Mert ha olyan mértékben mélyül a szegények és a gazdagok közti szakadék, mint ahogyan napról napra érzékeljük, nem nehéz megjósolni, hogy ez a feszültség idővel társadalmi robbanáshoz is vezethet. A hétköznapiak érthetően számonkérő és megannyi agresszív jelensége jelzi ezt. Senki sem hiheti ugyanis, hogy akár a legkegyetlenebb erőszak pusztán személyes okokra vezethető vissza. Sokkal inkább azokra a viszonyokra, melyek az alávetettséget tartósítják. *Ha társadalmi csoportok, állampolgárok százai kerülnek kilátástalan helyzetbe, merő illúzió azt várni, hogy hosszabb időn keresztül megértően veszik tudomásul ezt az állapotot. Legfeljebb tehetetlenül bele-*

nyugodnak abba, hogy a változtatás lehetőségeivel nem rendelkeznek. Megint csak időlegesen. Hiszen bármennyire jó is a társadalom perifériájára sodródott állampolgárok tűrőképessége, előbb-utóbb mindent megtesznek azért, hogy az elviselhetetlen helyzetből valamilyen módon kitörjenek. Különösen akkor, ha például enni és lakni akarnak.

VAN-E ESÉLY?

S mindez már nem csupán a cigányság számára jelent gondot. Ami persze önmagában semmire se ad magyarázatot. Mert éppenséggel azt láthatjuk, hogy a társadalom csaknem egyharmada tehetetlen kiszolgáltatottja a felemás piacgazdaságnak. Valójában a mindennapi túlélés kényszereiről van szó, azaz a létbiztonságról. Olyan alapvető gondokról, amelyeket a jelenlegi kormányzati politika szemfényvesztő módszerekkel sem tud ellepelni. Nem is csupán azért, mert ezekkel kapcsolatban semmilyen lényeges változás nem érzékelhető, és nem is csak azért, mert az újabb és újabb ígérek rendre kioltják egymást. Sokkal inkább az a kiábrándító a társadalom egyes csoportjai számára (külön-külön és együttevén), hogy azt kell tapasztalniuk: önerejükkel semmit sem képesek elérni. De hogyan is lennének képesek, hiszen nemhogy részesei rájuk vonatkozó döntéseknek, hanem még befolyásolói sem. Arról persze lehet vitatkozni, hogy a döntési igény létezik-e vagy sem, csak kérdés, hogy érdemes-e?! Mert a lényegi dilemma az, hogy az állampolgári önrendelkezésnek milyen feltételei adóttak. Egyáltalán van-e esély a kiszolgáltatottság felszámolására?

FELÚTON LÉVŐ DEMOKRÁCIA

Ha ebből a szempontból próbálunk választ adni az előbbi kérdésre, nem látni sok biztató jelet. Előlenkezőleg: a gazdasági és a hatalmi elit akarata érvényesül mindeütt. A társadalom aljára szorultak pedig akkor válnak fontossá, ha szavazniuk kell. Függetlenül attól, hogy *egyre kevesebb magyarázat és jelszó akad a munkanélküliség, a növekvő infláció, az önkormányzati tehetetlenség és a bűnözés feledtetésére*. Éppen ezért üdvös lenne a könnyen végzetessé váltó tüneti kezelések helyett a társadalmi összetartozást erősítő programokat megvalósítani. Ehhez viszont az elszegényedés mérséklésére volna szükség, illetve annak megakadályozására, hogy a társadalmat átszelő törésvonalak tovább mélyüljenek. A különbözőség csak így válhat valóban értékkel, vagyis a gondolkodásmódban és az életvitelben testet öltő másság, melynek semmi köze vallási vagy származási különbözőségekhez. De azt is mondhatnánk: *ha a rendszerváltozás veszteségeinek köre tovább bővül, egyre kisebb lesz az esélye annak, hogy az emberi együttélés alapvető normái megszilárdulnak*.

Egészében pedig a félúton lévő demokrácia kerül így veszélybe, amelyet viszont csak úgy lehet elkerülni, ha legalább a minimális létbiztonság azok számára is adott lesz, akik jelenleg a legkiszolgáltatottabb helyzetben élnek. Mert ebben az összefüggésben is érvényes az a megállapítás, hogy a demokrácia iránti bizalmat könnyű elherdálni, de annál nehezebb visszaszerezni.

Dr. Kerékgyártó T. István

Tanfolyam a kisebbségi önkormányzatoknak

ROMA ESÉLY – PÁLYÁZATBÓL

A Fényszaru Cigányok Független Érdekegyeztető Szervezete (FCFÉSZ) kezdeményezésére és szervezésében, a cigány kisebbségi önkormányzat bevonásával a közelmúltban többhetes közeleti vezetőképző tanfolyam kezdődött – tájékoztatta lapunkat **Radics Félix**, a FCFÉSZ elnöke.

A kurzus szervezésének költségeire a Nemzeti és Etnikai Kisebbségekért Közalapítvány pályázat útján 210 ezer forintot bocsátott a FCFÉSZ rendelkezésére.

A felkészítő tanfolyam első előadásán **Nagné Kiss Mária**, a megyei népfőiskolai társaság munkatársa a társadalmi szervezetek jelentőségéről beszélt, kiemelve az önszerveződő civil egyesületek fontosságát.

Dr. Pálfi Miklós, az Országos Cigány Kisebbségi Önkormányzat (OCKÖ) alelnöke a kisebbségi önkormányzatok funkciójáról szólt a megjelenteknek. Ismertette a kormány „A cigányság élethelyzetének javítására vonatkozó intézkedéscsomag” címet viselő határozatának előkészületeit, várható hatásait. Ezen a napon tartott előadást **Kökény Kálmán**, az OCKÖ Pest megyei irodájának vezetője is, aki a gyermeki jogokról szóló, november 1-jei hatállyal életbe lépő törvényt ismertette.

(Új Néplap, 1997. október 15.)

Ritka, mint a roma diák

Mit tehet a magyar felsőoktatás a roma fiatalokért? Erről rendeztek konferenciát pénteken, A magyar tudomány napja keretében.

Csizmadia László, a kereskedelmi főiskola főigazgatója arról beszélt, hogy míg 1971-ben a hazai népesség 3 százalékát tették ki a roma származásúak, addig 1994-re ez az arány 4,4 százalékra nőtt, elérte a 457 ezret. **Bencze Lóránt**, a Zsámbéki Katolikus Tanítóképző Főiskola főigazgatója beszámolt arról, hogy a zsámbéki főiskolán 1993-ban létrehozták a világ első romológiai tanszékét.

Radó Péter szociológus szerint az egyik fő kérdés az: milyen esélyei vannak egy cigány fiatalnak arra, hogy értelmiségivé váljon? A szociológus adatai szerint a 140 ezres létszámú hazai felsőoktatásban a roma hallgatók aránya mindössze 0,22 százalék, 300 fő.

Hegyesiné Orsós Éva címzetes államtitkár, a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal elnöke hozzászólásában hangoztatta: az idén júliusban elfogadott kormányhatározat több mint hatvan területre kiterjedve kívánja kezelni a cigányság problémáit. **Honti Mária**, az MKM közigazgatási államtitkára hangsúlyozta: nem tud elképzelni olyan rendelkezést, amely lehetővé tenné felvételi kvóta meghatározását.

Jánosi György, az Országgyűlés oktatási bizottságának elnöke szerint a cigánytársadalom tagjainak nagy többsége helyzete romlásaként élte meg a rendszerváltozást.

(Új Néplap, 1997. november 7.)

FILMKRITIKA

Emir Kusturica:

Cigányok ideje

„Mindannyian sírva vigadunk” lehetne a mottója az új jugoszláv filmnek. Újabb közös láncszem a cigány és az európai szokásvilág között. Persze nem mintha ez lenne az alkotás lényege, azért mégse feledjük, hogy – akár a magyar is – kinek a zenéjére vigad immáron sok-sok év óta.

De ne kalandozzunk ilyen messzire. Az említett mozi nem is annyira új, hiszen alkotója az 1989-es Cannes-i Filmfesztiválon Arany Pálma Díjat nyert a legjobb rendezésért. S tegyük hozzá: méltán. A film hosszú – de végigsodor, lendületessége magával ragad. Az egész egy hatalmas körtánc. A történet – kimondva, kimondatlanul – tényfeltáró céllal született, mégis megmaradt szubjektív, mélyen emberi, mintha a szomszédokról, közeli barátai-

inkról szólna. Emberi sorsok, személyiségek színes palettája tárul elénk: a talpraesett, mégis a maga kedves naívságával tündöklő nagymama; a gyönyörű cigánylány hatalmas, fájdalomtól könnyes szeműn; az örök játékos, aki örök vesztes – talán ő a cigányság valódi archeotípusa; és a jólelkű fiú, a nagymama inkarnációja – két tűz között: saját belső értékei és a világ külső szorításában, valódi választási szabadság nélkül.

Hatalmas álomszerű képek, élénk színek, nyüzsgés, felfűtött érzelmek és indulatok. Sokszor felemelő, néhol nevetséges vagy keserű, fájdalmas látványok, látomások. Vágyak, remények – kit vezeti a sorsa, kit inkább csak ránagatja, de végül úgyis belerántja.

A film tökéletesen fogalmazza meg azt a választást, amikor nincs választás. Mert ez nem mindenkinek és nem mindenkor adatik meg. Hiszen mit teszel, ha téged vetnek a farkasok elé vagy te lehetsz a farkas. A konkrét történetre lefordítva: veled kereskednek vagy te válsz gyerekkereskedővé. Mindezt úgy, hogy mélyen, legbelül te valójában jó vagy. Nem égtél ki, nem használdtál el. Még nem. Mivel azonban az élet törvényei nem változnak, a megkezdett útról letérni több, mint nehéz, hogy „jó” maradhass, el kell veszned. Tökéletesen magától érthetően következnek egymásra a történetek, a képsorok. Aki szeretetet hazudik, az ebbe a teherbe hal bele, a tisztaság, valódi érzelmek megtestesítője ezekről pusztul el.

Mészáros Anita

Újra sulis

Ismét megkezdődött a kemény munka az iskolákban: a tanulás. Egy évvel idősebbek lettünk. Helyünkre kisebb diákok kerültek, ők is elkezdik mindazt a fáradtságos munkát, amit mi egy évvel ezelőtt elkezdtünk. Ismét egy hónapja koptatjuk padjainkat, amit kisebb-nagyobb kudarcokkal, élményekkel és keserőséggel abbahagytunk tavaly.

A Roma Esély Alternatív Alapítványi Szakiskola az az iskola, ahová a diákoknak a fele azért jött, mert más iskolába nem tudott volna bekerülni, vagy anyagi gondok miatt, vagy azért, mert nem volt olyan jó képességű.

Mint a neve is mutatja: Alternatív Alapítványi iskola, ahol majdnem minden úgy kapunk meg, hogy szinte semmibe nem kerül. A mi dolgunk csak annyi, hogy rendszeresen járjunk az iskolába, és akkor fel tudunk zárkózni arra a földre, ahonnan tovább tanulhatunk, gimnáziumban, vagy más egyéb középiskolában, hogy leérettségizünk vagy valami más szakmát még tanulhasson az, akinek van hozzá kedve és képessége.

Mi másodikosok tavaly még csak általmainkat szövögettük arról, hogy esetleg leérettségizünk, most azonban már az osztály fele nem akar tovább tanulni, mert fél, hogy nem bírja végigcsinálni, vagy úgy van vele, hogy neki ez a szakma, amit itt megszerez, elég. Igazából ez az iskola nemcsak cigány gyerekek számára specializálódott, hanem olyan gyerekek számára is, akik nem cigány származásúak, de képességeik, vagy anyagi helyzetük nem engedheti meg, hogy más iskolába járhassanak.

Nálunk szinte minden gyerek megpróbált már valami másik iskolát is, mielőtt idejött, de egyéb okok miatt vagy ott hagyta, vagy pedig eltanácsolták.

Sok nem cigány fiatal is jár iskolánkba, akik már szinte olyanok, mint mi, cigányok. Átvettük szokásainkat, stílusunkat, ami nem mindig jó, mert ne a másik szokását vegyük át, hanem mindig saját magunkat adjuk. Abból nem származik soha jó, ha valaki nem önmagát adja.

Évente két vizsgát tettek rendszeressé intézményünkben. A vizsgák első évben azért vannak, hogy számot adjunk tudásunkról, amit időközben elsajátítottunk. Ilyenkor derül ki, hogy a diák mennyi fáradságot vett önmagán azért, hogy a második évben sikeres szakmunkás vizsgát tegyen és megkapja a maga elé kitűzött cél eredményét, a szakmunkás bizonyítványt. Ami lehet:

parkgondozó, útkarbantartó, vagy akár számítógép-kezelő is. Az első évben minden diák egyformán tanul mindent és a második év elején lehet szakosodni. Az első évben csak felzárkózó jelleggel tanulunk. De most másodikban kezdődik meg az igazán kemény munka. Lehetőséget kapunk az ösztöndíj pályázatokra is, aminek csak az a követelménye, hogy ne legyen közepesen rosszabb osztályzatunk sem félévkor, sem pedig év végén. Minden diák aki idejár tudja, hogy ez az iskola teljesen más, mint a többi hagyományos szakmunkásképző iskola, már abban is, hogy az épület sokkal kisebb, de családias, otthonos.

Ha valaki lemarad valamilyen anyaggal, annak lehetősége van arra, hogy bepótolja mégpedig úgy, hogy korrepetálás jellegű fakultációk is vannak. Itt a suliban a tanárok és a diákok között nem csupán tanár-diák viszony van, hanem annál sokkal közelebbi, talán még azt is mondhatnám, hogy baráti. Remélem, hogy az elkövetkezendő években még nagyon sok gyerek jön ebbe az iskolába, és nem arra gondol, hogy mikor lesz már vége, hanem talán örökre egy kellemes emlékként marad meg benne az a két év, amit itt töltött el!

Rácz Zsuzsa
II. osztályos tanuló

Cigány egyetemi és főiskolai hallgatók segítése

TANDÍJAKRA 2 MILLIÓ 770 EZER FORINT

Az Országos Cigány Kisebbségi Önkormányzat a főiskolákon és az egyetemeken tanuló roma fiatalok tanulmányainak segítése érdekében Szolidaritási Alapot hozott létre az 1997/98-as tanévre. Az Országos Cigány Kisebbségi Önkormányzat által az újságokban közzétett egyetemi és főiskolai pályázatokra 125 kérelem érkezett a július 31-i határidőig.

A bizottság 1997/98. I. félévére összesen 2.770.000 forintot osztott ki. Az alábbiakban közöljük a nyertes pályázók névsorát.

Vámosi Gyula, Kács; Kuti Csilla, Budapest; Farkas Szilvia, Budapest; Lakatos Szilvia, Miskolc; Varga Szilvia, Nyírbátor; Kállai Fatime, Abony; Nagy Ludmilla, Budapest; Hódosi Judit, Hódmezővásárhely; Orsós György, Szeged; Mészáros Anita, Budapest; Szőke Erzsébet, Budapest; Eszes Andrea, Jászalsószentgyörgy; Glonczy Ernő, Miskolc; Vigh Károly, Elek; Füldeákné Noémi, Debrecen; ifj. Farkas László, Tiszabura; Sztójkó Sándor, Apátfalva; Lakatos Jolán, Miskolc; Flórián László, Budapest; Dombi Roland, Bács; Kóvári József, Sárszentlőrinc; Radics Gizella, Jászfényszaru; Mozsai Mercédesz, Pécs; Lakatos József, Budapest; Imre Ale-

xandra, Budapest; Szűcsné Lakatos Magdolna, Kecskemét; Gerhardt János, Kecskemét; Kanalas Edina, Debrecen; Bodóczki Adrienn, Szeghalom; Bozsáné Elvira, Budapest; Horváth Ferenc, Debrecen; Nagy József, Budapest; Balogh Gusztávné, Ózd; Damu Marianna, Szerencs; Jeremiás Károly, Debrecen; Sukiné Zámbo Erika, Budapest; Suki Andrásné, Budapest; Kálóczi Lília, Kalocsa; Tóth Ildikó, Kekese; Zsombok Sándor, Békéscsaba; Sőregi Tibor, Budapest; Kovács Erzsébet, Budapest; Balogh Béla, Budapest; Tóth Annamária, Jászalsószentgyörgy; ifj. Högyi András, Nyíregyháza; Szabó Mariann, Mezőberény; Horváth Ernő, Nyíregyháza; Kállai Ernő, Abony; Csonka Szilvia, Szolnok; Hosszú Andrea, Baracska; Bogdán György Pál, Zalakomár; Ajtai Teréz, Kiskunfélegyháza; Sziklai Gyöngyi, Abaliget; Zsigmond Károly; Csonka Mónika, Tiszabura; Csipő Róbertné, Miskolc; Duka Magdolna, Nagyálló; Baktai Júlia, Budapest; Karcagi Attiláné, Szolnok; Lőrincz József, Babócsa; Nyári Nikolett, Mohács; Siket Elemér, Hajdúnánás; Drága Csaba, Balmazújváros; Labodáné Lakatos Szilvia, Pécs-Polgárszőlő; Révész József, Nyíregy-

háza; Sztójka Anikó; Váradi Lajos, Ózd; Budai Ágnes, Méra; Dörömböző Andrea, Pécs; Ficz Emma, Mezőpeterd; Barányi Árpád, Eger; Mohácsi Elemér, Budapest; Csonka József, Budapest; Oláh Tímea, Szécsény; Farkas Hermína, Abony; Lakatos Terézia, Krasznokvajda; Oláh Beáta, Szécsény; Bari Gizella Laura, Sósartyán; Lendvai Gyula, Győr; Mihalovics Ibolya, Mohács; Balázs Szilvia, Sósartyán; Pádár Eszter, Győr; Nagy Zoltán, Apátfalva; Forgács István, Zalaegerszeg; Karcagi Attila, Szolnok; Bogdáné Sárközi Ildikó, Budapest; Bárciné Mihajlovics Ibolya, Mohács; Vajda Istvánné, Mohács; Pollai István, Nagykanizsa; Nyári Gyula, Budapest; Raduly Ildikó, Budapest; Gyügyi Ödön, Budapest; Csonka Szilvia, Budapest; Urbán Róbert, Beszterec; Rétfalvi Krisztina, Budapest; Polainé Major Mária, Nagykanizsa; Révész Pál, Kiskunfélegyháza; Aratóné Szűcs Mariann; Bujdosó János, Szolnok; Pfeiffenroth Ferencné, Jászládány; Nagy Ildikó, Ózdfalu; Juhász Micura Andrea; Kótai Annamária, Mezőberény; Gagyi Éva; Balogh Andrea; Balogh Beáta; Farkas László.

A SZÜRKERUHÁS

Megtörtént esemény alapján írta: Kalmár Ilona

A déli zápor vízcseppjei, még ott ragyogtak a fák és bokrok levelein. Az eső utáni napsugár, a szélről cihált spirea virágainak próbált erőt adni. A játszótér felett halvány pára úszott, mint első-áldozó lányok vékony fátyla. A bodza kihívó illata betöltötte a levegőt. Seholy egy lélek. A vihar elől mindenki tető alá menekült. A hinták, mászóakák színe megújult az égi áldástól. A csapadék az utakat is simára egyengette. Mintha újjászületett volna minden. Az iskola felőli útról egy fiú alakja bontakozott ki. A tozomsákját a kezében lóbálta. Néha megállt és megtapogatta. A foci alakját érezték ujjai. Tegnap kapta. De egy labda, csak akkor igazi kincs, ha többen csodálják és játszanak is vele. Ezért vitte magával az iskolába. Órántekint megnézte, féltette, mint egy ékszert. A piactér felől futva közeledett valaki.

– Peti! Várjál! Fontosat akarok mondani! – hallatszott a kiáltás. Hátrafordult. A barátja volt, aki a közeli iskolába járt. Szőke, szeplős fiú. Az apja folyton ivott. Ők is sokan voltak testvérek. Szerette. Soha nem éreztette vele, hogy cigány. Mindig egyenlő társaként kezelte. Persze neki a saját osztályában is tekintélye volt. Elég jól tanult és a sportversenyeken rengeteg érmet szerzett. De voltak lányok akik elhúzódtak tőle. A szőke lihegve fékezett előtte.

- Iiii-igaz? – kérdezte
- Mi igaz? – kérdezett vissza.
- Hát, hogy kaptál egy focilabdát!
- Ő csak önérvénytelen bologatott.
- Na, muti!

Mintha varázsolni akarna, olyan ceremóniával vette ki a zsákból. A másik kekre nyitotta a szemét és áhítatosan megérintette.

- Az anyját! – csettintett elismerően.
- Aztán a két kezével a magasba emelte. A másik tekintetében csodálat volt.

– De hát ez a legjobb angol márka! – fűzte a látottakhoz a szőke.

Peti pörgette az ujjai között, majd dekázni kezdett vele.

– Tudod, az apámék valami nyereséget kaptak a malomban. Ő vette. Gondolhatod, mennyire örültem neki.

– No az én faterom legfeljebb üres borosüvegeket hoz haza nyereségnek. – szomorodott el a másik. Peti átolelte a vállát. Már bánta, hogy dicsekedett. Azon gondolkodott mivel vidítsa fel.

– Gyere, játsszunk egy meccset! – kiállított fel vidáman.

– Nem baj, hogy vizes a fű? – aggályoskodott a másik.

– Majd fejelünk, jó? – és máris egy szó-ló fejelésbe kezdett.

Beálltak játszani. Lassan a tér megtelt a közeli iskolák gyerekeivel. A fű is felszáradt. Passzolni kezdtek egymásnak. Az egyik rugás akkorára sikerült, hogy a szemükkel alig győzték követni. A tér járdáján egy szürkeruhás férfi közeledett. A foci a vállánál állt meg.

– Bocsánat! – kiállította oda Peti, és már tartotta is a kezét, ha visszadobja a másik, elkaphassa. De nem ez történt. A férfi ugyan elkapta a labdát, de kényelmes léptekkel ment tovább. Nem akartak hinni a szemüknek. Elhűlve álltak egy pillanatig.

– Elviszik a lasztidat, fuss utána! – kiállított a barátja.

Peti elindult a férfi után. Remélte, hogy csak valami hecc lesz az egész. Majd megfordul, kioktatja, aztán megy is tovább. A fiú meggyorsította a lépteit. Mintha a férfi is gyorsított volna.

– De hiszen jólöltözött, nem lehet tolvaj? – morogta hangosan a foga között. A szürkeruhás átment az úttesten. Peti utána. Az ember megállt egy épület előtt és bement. A gyerek megtorpant. Az ajtó fellettábla állt. RENDŐRSÉG. Egy darabig toporgott, de aztán bátran, tudatában az igazának, bement. Portás féle férfi állta az útját. Elmondta, hogy elvették a labdáját.

– Szóval panaszt akar tenni? Ott az a második ajtó, ami nyitva van. A fiú bekopogott. Valami morgást hallott bentről. Bement. A szürkeruhás ült egy asztal mögött. Valamit írt. Köszönt. Amaz fel sem nézett. A gyerek várt.

– Szóval panaszt akar tenni – szólalt meg nagysokára –, mert ellopták a labdáját? – Zavartan hallgatott. Nem tudta, mit is mondjon.

– Mert ezek a drága labdák csak úgy teremnek a bokorban – folytatta a másik. Valami papírt írt alá, majd lepecsételte. Egy légy az ablaknál körözött, ki akart menni, de folyton az üvegbe ütközött. A szobának erős dohány szaga volt. A falon, egy üveg alatt Kossuth címer árválkodott. Már régen nem tisztíthatták meg, mert vastagon be-lepte a por.

A férfi feltápáskodott az asztaltól.

– Na, hogy is volt azzal a labdával? Mondj el mindent részletesen.

– Honnan került ez hozzád? – vált fenyegetőbbé a szürkeruhás hangja.

– Apám vette tegnap – jött a válasz.

– Aztán, ha szabad megkérdezni a te fajtádtól, ha meg nem sértem azt az érzékeny lelkedet, miből?

– A jutalékból – válaszolt a gyerek

– És a jutalék, lopott kocsikból, vagy netán betörésből származott? Tudsz-e erre válaszolni? Vagy már te is a banda tagja vagy?

Peti elpirult. Tudta, hogy igaza van, de valahogy most ez a sok rágalom gúzsba kötötte. Aztán mégis kinyögte.

– Apám a Gizella Malomban dolgozik már nyolc éve.

Csőnd lett. A férfi rágyújtott egy cigarettára. Fel-alá járkált a szobában, majd a labdát a szoba közepére helyezte.

– Van személyid? – kérdezte. A fiú kivette a zsebéből, és nyújtotta a férfi felé.

– És az is benne van, hogy túlkoros harmadikos vagy? – kérdezte nem kis éllel.

– Én már nyolcadikos vagyok. Soha nem buktam. Most vagyok csak 14 éves. És már fel is vettek a szakácsképző iskolába – bukott ki belőle elkeseredetten a válasz.

A férfi körülsétálta a labdát. A szemében ravasz fény lobbant.

– Hát akkor nincs gond egy szál se, vedd el a lasztidat, ha tudod!

Már éppen a foci felé nyúlt, amikor a szürkeruhás keze is megmozdult. Gyorsan visszarántotta a csuklóját, megérezte a csapdát. Ha nem adja ide szépszerivel, akkor rámfogja, hogy én erőszakoskodtam a hatósági közzel – suhant át az agyán. Villámgyorsan kéne cselekednie. Lehajolt, hogy befűzze a lógó cipőfűzőjét, aztán egy gyors mozdulattal felkapta a focit. A férfinak már nem volt ideje lehajolni, csak a lábával rúgott a gyerek kezébe. A labdáját magához szorítva futott ki az ajtón. Sokáig kószált, gondolatok nélkül, míg a térre ért. Már mindenki hazament. Lefeküdt a bodzabokor alá. Nézte a tornyosuló felhőket, melyek megint vihart jeleztek. Érezte, hogy meghalt benne valami. Valami, amiben eddig még hitt. Nem tudta szavakba önteni mit is érez. Aztán valahonnan a mélyről feltört belőle a zokogás, de ez már nem hasonlított a gyerekkor sebeinek a siratásához. Ez már nem a gyerek sírása volt. Most valami olyan sebet kapott, amit soha nem fognak begyógyítani a könnyek.

Illusztráció: Szécsi Vali

F E J T Ö R Ö K

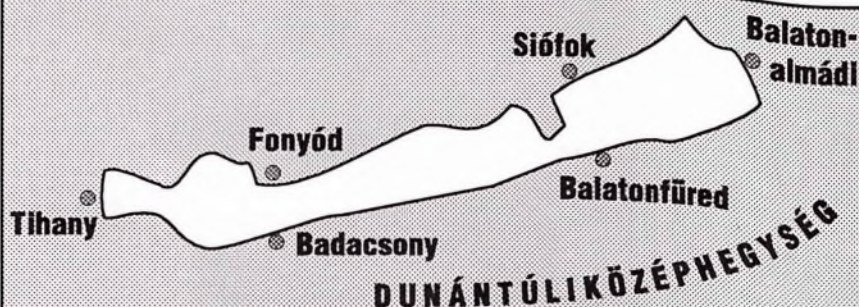
Kedves Gyerekek!

Beköszöntött a hűvös, zord évszak. Egyre kevesebbet töltötök a szabadban, a fejtörő játékok megoldására több idő jut a jó meleg szobában. Hát rajta...!

Emlékek a nyárról...

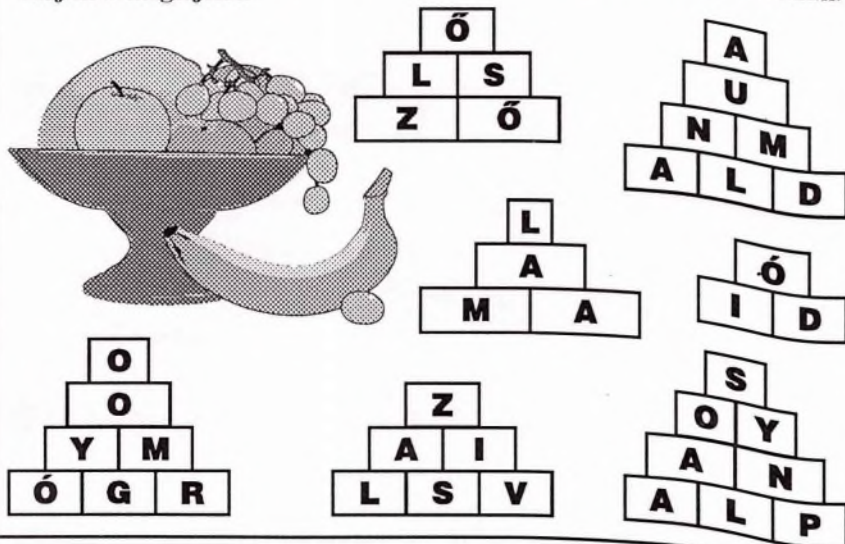
Tegyétek próbára emlékezeteket! Ha üdültetek már a Balaton partján a rajzról észreveszitek, hogy néhány üdülőhely rossz helyre került.

Feladat: Rajzoljátok a megfelelő helyre a helységeket és a helyes rajzot küldjétek be! (Segít a Földrajzi atlasz!)

GYÜMÖLCSPIRAMIS

Néhány őszi gyümölcs nevét olvashatjátok a téglalap-piramisokban. Várjuk a megfejtést!

Képrejtvények

A könnyítő meghatározások és kérdések segít-

D E B

5
c
ó ó ó

a F

1 H

ségével találjátok ki a képrejtvényeket! Biztosan sikerül!..

Amikor a jóalakosság érzése tölt el bennünket!

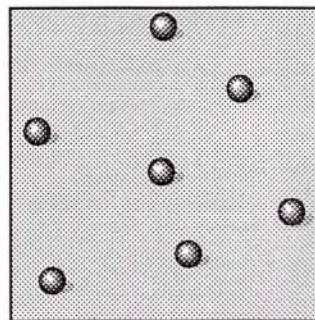
Délutáni időpontot jelent!

Hol lehet elbújni az erdőben játszótársad elől?

Hol kezdődik az út a hegyre felfelé?

Törd a fejed!

A négyzetben lévő hét golyót három egyenes vonallal válasszátok úgy el, hogy egy-egy „ketrecbe” csak egy golyó kerüljön!

„Kakukktojás”

A vers olvasása közben nagyon figyelj! Két idegen sort kell megtalálnotok és azt beküldenetek!

Nyári napnak alkonyulatánál
Megállék a kanyargó Tiszánál
Ott vagyok honn,

ott az én világom...

Ott, ahol a kis Túr siet beléje
Megpihenni tarka gyíkok térnek
Mint a gyermek anyja kebelére...

Jó szórakozást kívánunk a rejtvényfejtéshez!

Az oldalt összeállította: Bujdosó Jánosné

Ózdon is!

1997. november 5-én, Ózdon 12 cigány és nem cigány ember kimondta: Lungo Drom tagszervezetbe tömörülnek. Mint ismeretes, az országos cigány szövetség valóban az egész országot behálózza. A tagszervezet elnöke elmondta: az ózdiak is elismeréssel fogadják az évek óta komoly szervezeti és szervezési munkát végző országos szervezetet. **Farkas Flórián** elnök példát mutatva vezeti a szervezetet és az Országos Cigány Kisebbségi Önkormányzatot. A következetesség, a „földön” járás és a pragmatikus politizálás az, amit a tagszervezetbe tömörülők követni kívánnak.

Szilágyi Miklós elnök elmondta, hogy az ózdiaknak éppen ideje volt tagszervezetet alapítani, de nincsenek hátrányba. A választásokra mint kisebbségiek (cigányok) készülnek és követni kívánják a Lungo Drom koncepcióit e téren is. A tagszervezet alelnöke **Aradi Pál** lett, aki egyben a szövivő is.

MEGRENDELŐ

Megrendelem az LD című roma lapot
..... példányban, az alábbi címre:

Megrendelő neve:

Címe:

**Előfizetési díj egy évre: 480 Ft,
fél évre: 240 Ft**

A megrendelőlapot és az előfizetés díját
a szerkesztőség címére kell eljuttatni:

5000 Szolnok, Aranka utca 3.

Telefon:

06-60/387-293

Előfizethető rózsaszínű
postai utalványon.

Megrendelőink között
az év végén ÉRTÉKES
vásárlási utalványokat
sorsolunk ki!

INFORMÁCIÓS SZUPERSZTRÁDA

1997. szeptember 25-től működik a Roma Page magyar és angol nyelven. A létrehozó Kurt Lewin Alapítvány célja, hogy a magyarországi romákkal foglalkozó intézmények, szervezetek minél hatékonyabb megjelenése legyen biztosítva az interneten.

Címünk: <http://www.romapage.c3.hu>

Információk felhelyezésére mód van személyesen: minden csütörtökön 10.00-12.00-ig a Budapest II., Filér u. 21. III/6. szám alatt vagy levélben (ugyanezen címen), illetve e-mail-en keresztül: ligetugy@ac3.hu.

JOGVÉDŐ IRODÁK

**Nemzeti és Etnikai Jogvédő Iroda
(vidéki irodák: Eger, Miskolc)**

Irodavezető: **Dr. Furmann Imre**

Cím: Budapest Pf. 453/269

Telefon: 322-1491

Szolnoki Kisebbségi Jogvédő Iroda

Irodavezető: **Dr. Pálfi Miklós**

Cím: 5000 Szolnok, Szapáry út 19.

Telefon: 06-56/420-110

Cigányok Jog- és Érdekérvényesítő Irodája

Irodavezető: **Dr. Kosztics István**

Cím: 7600 Pécs, József A. u. 4.

Telefon: 06-72/325-558

Roma Parlament Konfliktusmegelőző és Jogvédő Irodája

Irodavezető: **Dr. Pánczél Márta**

Cím: 1084 Budapest, Tavaszmező út 6.

Telefon: 06-1/313-18-87

Roma Polgárjogi Alapítvány Jogvédő Iroda (vidéki irodák: Miskolc, Pécs, Debrecen)

Irodavezető: **Horváth Aladár**

Cím: Budapest VIII. Ferenc krt. 22.

Tel: 06-1/218-64-76

LAPTERJESZTŐKET KERESÜNK!

Érdeklődni személyesen vagy telefonon lehet:
5000 Szolnok, Aranka u. 3. Tel.: 06-60/387-293.

Országos vásárok naptára

1997. november 18. — december 31.

November 18. (kedd)

Felsőnyárad oák.
Sümeg ok.

November 19. (szerda)

Iregszemcse oák.
Jánoshalma oák+av.
Miskolc osk.

November 20. (csütörtök)

Drávafook oák.

November 21. (péntek)

Miskolc ok.

November 22. (szombat)

Dég ok.
Hajdúszoboszló ok.
Kaposvár av.
Kecskemét ok+kjv.
Miskolc av.
Sárbogárd oák.
Siófok-Kiliti av.
Szentendre av.
Tura av.

November 23. (vasárnap)

Csorna av.
Farnos oák.
Hajdúszoboszló ok.
Jászalsó-
szentgyörgy oák.
Kaposvár ok.
Kecskemét ok+kjv.
Kóka oák.
Miskolc av.
Nyíregyháza av.
Pásztó av.
Pécsvárad oák.
Siójut oák.
Szeged-Szöreg bv.
Szeged-
Cserepes sor av+mgv.
Szekszárd oák+av.
Szentendre av.
Újkér bv.
Vámosgyörk kjv+mgv.

November 24. (hétfő)

Bélapátfalva oák.
Győr oák.
Szécsény oák.

November 26. (szerda)

Miskolc osk.
Polgár oák.

November 28. (péntek)

Csorna oák.
Dévaványa oá.
Miskolc ok.

November 29. (szombat)

Hajdúszoboszló ok.
Jászárokszállás oák.
Kapusvár oá.
Kaposvár av.
Kecskemét ok+kjv.
Miskolc av.
Siófok-Kiliti av.
Szentendre av.
Tura av.

November 30. (vasárnap)

Abony oák.
Békésszentandrás bv.
Csoma av.
Felsőnyárad oák.
Hajdúszoboszló ok.
Kaposvár ok.
Kecskemét ok+kjv.
Kisújszállás av.
Miskolc av.
Nagykátá oák.
Nyíregyháza av.
Szeged-
Cserepes sor av+mgv.
Szentendre av.
Vámosgyörk kjv+mgv.

December 1. (hétfő)

Csongrád oá.
Nyíregyháza oák.
Pécs XII. 1-7 r.

December 2. (kedd)

Bátonyterenye oák.
Cegléd oá.
Kaposvár XII. 2-24-ig üv.
Nagyecsed oák.
Nagykanizsa oák.

December 3. (szerda)

Csoma ok.
Hajdúnánás oák.
Kecskemét XII. 2-22-ig
karácsonyi nmv.
Miskolc oák+osk.
Tömörkény oák.
Tura oák.

December 4. (csütörtök)

Celldömök ok.
Ónod oák.
Szeged-
Cserepes sor ok.
Vésztő oák.
December 5. (péntek)
Gyöngyös oá.
Hódmezővásárhely oá.
Miskolc ok.
Tornyiszentmiklós ok.

December 6. (szombat)

Abony oá.
Békéscsaba oák.
Hajdúszoboszló ok.
Kaposvár av.
Kecskemét ok+kjv.
Komló oák+av.
Magyamándor oák.
Marcali ok.
Miskolc av.
Ózd tbv.
Pécs oák+av.
Siófok-Kiliti av.
Sükösd oák.
Szentendre av.
Tura av.

December 7. (vasárnap)

Bonyhád oák.
Csoma av.
Gyöngyös av.
Hajdúszoboszló ok.

Kaposvár ok.
Kecskemét ok+kjv.
Kiskunhalas oák+kuv+av.
Kistelek oák.
Lajosmizse oák+av.
Miskolc av.
Nagykörös oák.
Nyíregyháza av.
Pápa nmv+csv.
Pécs ok+av.
Szeged-
Cserepes sor av+mgv.
Szentendre av.
Tápiógyörgye oák.
Tiszakécske av.
Törökszentmiklós av.
Vámosgyörk kjv+mgv.

December 8. (hétfő)

Mezőkeresztes oák.

December 9. (kedd)

Gönc oák.
Pápa oá.
Zalaegerszeg oák.

December 10. (szerda)

Makó oá.
Mezőcsát oák.
Miskolc osk.

December 11. (csütörtök)

Cece oák.
Komádi oá.
Pálháza oák.
Szeged-Cserepes sor ok.

December 12. (péntek)

Miskolc ok.
Sásd oák.

December 13. (szombat)

Hajdúszoboszló ok.
Jászberény oák.
Kaposvár av.
Kecskemét ok+kjv.
Miskolc av.
Ózd oá.
Pécs ok.
Pécs av.
Siófok-Kiliti av.
Szentendre av.
Tura av.
Vámosgyörk oák.

December 14. (vasárnap)

Albertirsa oák+av.
Békéscsaba av.
Csorna av.
Dombóvár ok.
Dunaújváros oák.
Gödöllő osk.
Gyomaendrőd oák.
Hajdúszoboszló ok.
Jászárokszállás av.
Jászkarajenő oák.
Kaposvár ok.
Kecskemét ok+kjv.
Kisújszállás oák.
Miskolc av.
Nagykörös av.
Pásztó oák.
Pécs oák+av.

R Ö V I D Í T É S E K

av. = autóvásár
bv. = húcsúvásár
csv. = cserépvásár
kjv. = közúti jármű vásár
kuv. = kutyavásár
LNv. = Lovas Napok vására
mgv. = munkagép vásár
nmv. = népművészeti vásár
oá. = országos állatvásár
oák. = országos állat- és kirakó vásár
ok. = országos kirakó vásár
osk. = országos sertés- és kirakó vásár
r. = régiségvásár
tbv. = termékbemutató és vásár
üv. = ünnepi vásár

Szeged-Algyó ok.

Szeged-
Cserepes sor av+mgv.

Szekszárd oák+av.

Szentendre av.

Vámosgyörk kjv+mgv.

Zalaegerszeg av.

December 15. (hétfő)

Kapusvár ok.

December 16. (kedd)

Fertőszentmiklós oák.

December 17. (szerda)

Jánoshalma

karácsonyi üv+av.

Miskolc osk.

Vajszló oák.

December 18. (csütörtök)

Pácsa ok.

Ragály oák.

Szeged-
Cserepes sor ok.

December 19. (péntek)

Miskolc ok.

December 20. (szombat)

Hajdúszoboszló ok.

Kaposvár av.

Kecskemét ok.

Miskolc av.

Mohács oák.

Pécs ok+av.

Siófok-Kiliti av.

Szentendre av.

Tura av.

December 21. (vasárnap)

Békéscsaba av.

Böhönye oák.

Csorna av.

Dunaújváros av.

Hajdúszoboszló ok.

Heves oák+av+mgv.

Jászládány oák.

Kaposvár ok.

Kecskemét ok+kjv.

Miskolc ok.

Mórahalom oák.

Nyíregyháza av.

Pécs oák+av.

Szászvár ok+mgv.

Szeged-
Cserepes sor av+mgv.

Szentendre av.

Tiszakécske oák.

Vác oák.

Vámosgyörk kjv+mgv.

December 24. (szerda)

Hajdúszoboszló üv.

Miskolc osk.

December 26. (péntek)

Balkány oák.

Dévaványa oá.

Miskolc ok.

December 27. (szombat)

Csorna oák.

Hajdúszoboszló ok.

Jászárokszállás oák.

Kaposvár av.

Kapusvár oá.

Kecskemét ok+kjv.

Miskolc av.

Pécs ok+av.

Siófok-Kiliti av.

Szentendre av.

Tura av.

December 28. (vasárnap)

Békéscsaba av.

Csorna av.

Hajdúszoboszló ok.

Kaposvár ok.

Kecskemét ok+kjv.

Kisújszállás av.

Miskolc av.

Nyíregyháza av.

Pásztó av.

Pécs oák+av.

Szeged-
Cserepes sor av+mgv.

Szentendre av.

Vámosgyörk kjv+mgv.

December 31. (szerda)

Miskolc osk.

A vásárnapot
összeállította:
Wilhelm István

Kosztics László alkotása

